કરિશમયે-તાલીમ.

અફસાના

તાલીબે-ઈલ્મોં કે લીયે.

સુરત,

૧૯૧૬.

કીમત છ આને.

શ્રી "ગુજરાત સ્ટાંન્ડર્ડ" પ્રેસમાં ઉત્તમરામ ઉમેદરામ રેશમવાળાએ
છાપ્યું, ફ્રેઝર દરયા મહેલ, મ્યુંનીસીપલ ઑફીસની સામે, સુરત.

આ ડ્રામા એન૦ એન૦ ખાને લખ્યા અને પોતા માટે "શ્રી ગુજરાત સ્ટાન્ડર્ડ" પ્રેસમાં છપાવી. સુરત નાનપુરેથી પ્રગટ કર્યા.

કરિશમયે—તાલીમ.

દો બાબકા અફસાના

તાલીબે ઈલ્મોં કે લીયે.

સુરત,

૧૯૧૬.

કીમત છે આને.

ધી “ગુજરાત સ્ટાંન્ડર્ડ” પ્રેસ, દરયા મહેલ, સુરત.

કરિશમયે-તાલીમ.

દો બાબકા અફસાના.

તમાશા કરનેવાલે:

આસફ
આઝાદ
અય્યાઝ
અય્યાર
અય્યુબ } —તુલબા.

મુનશી અન્દાઝ—એક ખાનગી ઉસ્તાદ ઔર અપને ઇલ્મકા ખુદબીન મગર શોહરત પસંદ.

શરાફત—આસફકા પુરાના ખીદમતગાર.

લીબાસ.

તુલબા—નીસ્ફકોટ, પાટલુન, તુરકી યા કાલી ટોપીયાં ઔર બુટ પહેને હુએ:

મુનશી અન્દાઝ—ફ્રૉકકોટ, પાટલુન, પગડી વ બુટ પહેને હુએ:

શરાફત—હીંદુસ્તાની લીબાસમેં અંગરખા, ઉરેબી પાજામા ઔર સુફીદ દોપલ્લી ટોપી પહેને હુએ:

આસફ અપને કમરેમેં એક નૉવેલ લીએ બૈઠે હૈં.

આસફ—મૈં બીલકુલ અપને બાઝાબીતા મુતાલેઆ ઔર ઇસતેકલાલ કે ફાયદે કો મહસુસ કરતા હું. ખુદાકા શુક્ર હૈ કે મૈંને અપને મેટ્રીક કે ઇમતેહાનમેં કામ્યાબી હાસીલકી ઔર મેરે વાલીદૈન ખુશ વ ખુરરમ હૈં. હરેક ઇનસાનકો દુન્યામેં ખુદકી કોશેશસે હર કામ કરના હૈ ઔર ઇન તાલીમી તરક્કી કે દીનોંમેં હમકો લાઝીમ હૈ-કે કોઇ દકીકા તરક્કીકા ઉઠા ન રખેં તબહી હમ દુસરોંકી બરાબરી કરસકેંગે.

કિત્આ :

તુ કર મહેનત મદદ બક્ષેગા અલ્લાહ,
સુસતીમે નસીબોંકો મત કર બદનામ.

ઇસમેં બહોતહી અચ્છી નસીહત હૈ. શુક્ર ઇલાહી કે મૈં રાસ્તીપર હું ઔર મેરે પ્યારે ઔર બુઝુર્ગ વાલીદૈન ખુશ હૈં ઔર મૈં જો ચાહતા હું વોહ વે બીલાકીસી રોક વ થામ કે દેતે હૈં ખુદા ઉન્હેં સહત બક્ષે ઔર ઉન્કી દૌલતમેં તરક્કી કરે ઔર ઉન્હેં ખુશ રખે કે મુજહકો વોહ ઝીયાદા પૈસે દેં કે મૈં ખુદકો ઇસ્સેભી ઝીયાદા લીબાસે ફાખેરાસે આરાસ્તા કરૂં.

(શરાફત બાહેર આતા હૈ)

શરાફત—મીયાં આપકે એક નવજવાન હમસબક આએ હૈં ઔર આપસે મીલના ચાહતે હૈં.

આસફ—શરાફત ઉનકો અંદર લાઇએ લેકીન મુજહે યેહતો બતાવ કે તુમ્હેં યેહ કૈસા માલુમ હુવા કે વોહ મેરે હમસબક હૈં.

શરાફત—એ મીયાં! આપ અભી તક બચ્ચે હૈં. કયા મૈં ઉન્કી તર્ઝે ગુફ્તાર ઔર કરીનએ લીબાસસે યેહ માલુમ કર નહિ સક્તા!

આસફ—અચ્છા, ઉન્કો અંદર બુલાઇએ ઔર તુમેહ ઉન્સે ઐસાહી એઝાઝી બરતાવ કરના ચાહિએ જૈસા કે એક ખીદમતગારકો અપને આકા કે દોસ્તોં કે સાથ નુમાયાં કરના ચાહીએ.

શરાફત—આપ મેં અબતક બચપના હૈ. આપ કયા મુજહે લીયાકત સીખાતે હૈં. કયા વહો દીન આપ ભુલ ગયે કે જબ મૈં આપકો અપને ગોદોંમે ઉઠાકર ફીરતાથા ઔર જબ આપ શરીર બન્તેથે તો મૈં આપકો તરબીયત કરતાથા. કયા વહો ઝમાના આપ ભુલ ગએ જબકે મૈં આપકી નીગેહબાની કરતાથા. અબ આપને તાલીમ પાઇ હૈ ઔર "ફેશનેબલ" બને હૈં ઇસલીએ આપ અપને ખાનદાન કે મૌરસી ખીદમતગારપર નુકતેચીની કરતે હૈં. અરે! યેહ કૈસા ઝમાના આયા હૈ।

આસફ—મુઆફ કીજીએ, બડેમીઆં, મેરા ઇરાદા તુમ્હારી દીલશીકની ન થી.

શરાફત—મીયાં, આપ હમેશા ખુશમીઝાજ હૈં. ખુદા આપકો આબાદ રખે ઔર આપકી ઉમર દરાજ કરે ઔર આપકો પ્યારી બીવી

માંસે ઔર આપકે બહોતસે બચ્ચેં હોં ઔર મૈંભી વહાંતક ઝીન્દા રહું કે મૈં ઉન્હેં ઐસાહી પરવરિશ કરૂં જૈસાકે આપકો કીયા હૈ. (શરાફત જાતા હૈ.)

આસફ—શરાફત નીહાયત માકુલ આદમી હૈ ઔર બેરપવાહ ખાનદાન આઝાદ આ રહે હૈં: અબ બહોત લુત્ફ આએગા ક્યોંકે આઝાદ ખુદભી બામઝાક હૈં ઔર ઉન્કી સોહબત બહોત દીલપીઝીર હૈ. (આઝાદ આતે હૈં.)

આઝાદ—અસસલામો અલૈકુમ!

આસફ—વ અલૈકુમુસ્સલામ. અહા, મેરે પ્યારે બીરાદર ઔર રફીક મેટ્રીકકે ફતેહમંદ કામ્યાબીકે બાદ ખુસુસન આપકે મીલનેસે અઝહદ ખુશી હુઈ.

આસફ—દેખો, આસફ! મૈં યહાં ઈમ્તેહાન ઔર મુતાલેઆ કે નીસબત ગુફતગુ કરનેકો નહિ આયા; મગર મેરા દીલ ખુશ કરને આયા હું તાહમ મૈંભી ઈમ્તેહાનમેં જ્યુંત્યું પાસ હુવા.

આસફ—બહોત અચ્છા! આઝાદ, આપકા શુગલ હોને દીજીએ ઔર ચલો મઝે કરેં.

આઝાદ—ગરચે મૈં આપકા ખુશીકે સાથ મીલનેકે ઈશતીયાકસે ઘરસે નીકલાથા ઔર આજકા દીન આપકે સાથ ગુઝારનેકા ઈરાદા કીયાથા, મેરી ખુશી જબ મૈં મેરે દરઝીકે દુકાનકે પાસ પહોંચા તો રંજ ઔર ગુસ્સેમેં તબદીલ હો ગઈ. દરઝીને મુજહે યકાયક ટોકા ઔર બહોત દીનોંકા રહા હુવા બીલ માંગા, બેહુદા દરઝી! ગરચે મેરી હીકારત હુઈ તાહમભી મૈં મેરે લીબાસ બનાનેકે શૌકકો કીતા નહિ કર સકતા. કીસી તૌરસેભી મૈં, મેરે વાલીદકો ઈસ નાબાકુલ દરઝીકે પૈસે દેને કહુંગા ઔર જો દુસરા ઈસસે ઝીયાદા માલદાર હોગા ઉસ્સે મેરા મામલા કરુંગા.

આસફ—અબ, સુનીએ, આઝાદ, અકલમંદ બનએ, ફુઝુલખર્ચી મત બનો. જો કુચ્છ આપકે ભલે વાલીદૈન કો આપકે લીએ ઈન ફુઝુલ-ખર્ચીયોં કે લીએ જોકે ગૈરઝરૂરી હૈં દેના હોગા ઉતના ઝીયાદા મુરીદ કામોં કે લીએ બચાને મેં કમ હોગા,

(આસફ ઔર આઝાદ ખડે રહકર ધીમેસે બાતે કરતે હૈં.)

શરાફત— ઓહો ! એ કયા ગડબડ હૈ ? મહેરબાની કરકે નવજવાન સાહેબો ખામુશ રહો. પહેલે આપકે નામકે કાર્ડ દીજીએ ઔર ફીર તશરીફ લે જાઇએ.

અય્યાઝ, અય્યાર ઔર અય્યુબ (સાથ મીલકર)—યેહ હમારે બાઇકા મકાન હૈ, તુમ હમે રોકને વાલે કૌન હો ?

શરાફત—એ ઠીક હૈ. ચુંકે મૈં ઇસ મકાનકા મુહાફીઝ હું મુજહકો જાનના ચાહીએ કે આપ કૌન હૈં.

અય્યાઝ—બીરાદરો, મુજહે કહેને દીજીએ. (શરાફત કી તરફ દેખકર) કયા તુમ હમેં ચોર ઔર ડાકુ સમજે હો ?

શરાફત—આપ ઇનિમેં સે એકકેભી માનીંદ નહિ હો લેકીન જો કાનુન " જન્ટલમેનોં " કે આમદ કે ઇઝહાર કરને કા કાર્ડ ભેજનેસે હૈ વોહ મનસુખ હો નહિ સકતા. મેરા નામ, અએ સાહેબો, શરાફત ઇબ્નિ-લતાફત હૈ.

અય્યાર—કયા ખુશગવાર નામ હૈ ! અબ, મીયાં શરાફત મુજહે કહો કે તુમ કભી કીસીસે શરાફતસેભી પેશ આયે હો ?

શરાફત—હાં, સાહેબ. મેરા નામ શરાફત હૈ ઔર મૈં યહી મૌકા દેખતા હું કે દુસરોં કો શરાફત સીખાઉં.

અય્યાર—વાકઈ, જૈસાકે તુમ હમેં સીખા રહે હો. ઓ ! તુમ બાવરચી ખાને કે પરવરેશ યાફતા, તુમ પુરાને નાહંજાર, કયા તુમ હ[illegible]ાક સીખલાતે હો ?

શરાફત—ફીલહકીકત મૈં યહી કરતા હું; કયોંકે મીયાં આસફ મેરે હાથોં પરવરેશ પાએ હૈં ઔર અગર મૈંને ઇતની ઉન્કી હીફાઝત ઔર મહેનત ન કી હોતી, તો આજ વહો ઇતને કામ્યાબ ન હોતે. (આઝાદ આતે હૈં)

આઝાદ—બાઇઓ, ઇસ આદમી કે સાથ અપના મીઝાજ મત ખોવો. યેહ એક નેક-નીય્યત આદમી હૈ લેકીન શૂખ હૈ ઔર કદીમ ખાનદાનો મેં ઐસે પુરાને નોકર સદહા હૈં. ઇસ્કે સાથ બાત કરને મેં બહોત મઝા આતા હૈ.

અય્યાઝ—(શરાફત સે બાત કરતે હુવે) જનાબ, હમેં એ તો બતાવો કે આપ કે કયા અખલાક હૈં ?

શરાફત—ભલે, નવજવાનો, યેહ બાત ઝહેન-નશીન રખો કે જબ કભી એક "જન્ટેલમેન" દુસરે "જન્ટેલમેન" કો મીલને જાતા હૈ તો વહો એક "જન્ટેલમેન" કે જૈસા બરતાવ કરતા હૈ ન કે એક મામુલી ઇન્સાન કે મવાલીક. વહો અખલાકસે અપના કાર્ડ ભેજતા હૈ યા દરબાન કો અપના નામ લીખકર દેતા હૈ.

અય્યુબ—ઐસા હમને કીયા નહિ. સુનયે નવજવાન દોસ્તો! ઇસિ બાતકો તૂલ ન દો ઔર ઇસિકો અપને અપને નામ દો (શરાફત કો કહતે હુવે) શરાફત અબ યાદ રખો, તુમ્હારે આકાસે કહો કે નવજવાન આપસે મીલને આયે હૈં; એક અય્યાઝ, દુસરે અય્યાર, તીસરે મૈં ખુદ યાને અય્યુબ.

શરાફત—બહોત અચ્છા, સાહેબ એક અય્યાઝ સાહેબ, દુસરે અય્યાર સાહેબ, તીસરે મૈં ખુદ યાને અય્યુબ સાહેબ.

અય્યાઝ—હાં, મગર યેહ મત કહો મૈં ખુદ અય્યુબ સાહેબ.

અય્યાર—મહેરબાની કરકે યાદ રખો ઔર કહો કે મૈં અય્યુબ નહિ હું.

શરાફત—જો હુકમ, મુજેહ યાદ હૈ કે એક અય્યાઝ સાહેબ, દુસરે અય્યાર સાહેબ, ઔર તીસરે યાને મૈં ખુદ અય્યુબ સાહેબ લેકીન મહેરબાની કરકે યાદ રખો ઔર કહો કે મૈં અય્યુબ નહિ હુ. (તીનોં ઝોરસેં હસ્તે હૈં.)

અય્યાઝ—કીતના ખુબ એ શખસ હૈ.

(સબ ઝોરસે હસ્તે હૈ ઔર હસી સુનકર આસફ ઔર આઝાદ બહાર આતે હૈં)

આસફ—અરે, યહાં તુમ હમસબકા તુમકો અન્દર આનેસે કીસને રોકા? (શરાફત કી તરફ દેખકર) કયા તુમને ઐસા કીયા હૈ, તુમ પુરાને મસખરે?

શરાફત—નહિ, બુરે અખલાકને!

આસફ—આપ કયા કહતે હો!

આઝાદ—અબ, આપ તીનોં કહીએ; કીસલીએ આપ આસફકો શશોપંજ મેં રખતે હો ઔર પુરાને શરાફતકો ઐસી જંગજુ મેં ડાલતે હો.

અય્યાઝ—આસફ, દેખીએ: સચ તો યેહ હૈ કે ઉસને આપકા ઇન્તેલા દેનેકે પેશતર હમસે હમારે કાર્ડ તલબ કીયે, જબ હમને ઇન્કાર કીયા, તો વહો હમેં અખલાક ઓર અદબપર લેકચર દેને લગા.

અય્યાર—અબ, આપ શરાફતસે પુછીએ કે કયા હુવા!

અય્યુબ—જો વાએઝ ઉસ્ને તૈયાર કીયા હૈ વહોભી!

આસફ—(શરાફતસે) મેરે ભલે માનસ, કહો કયા હુવા.

શરાફત—ખુદા આપકો આબાદ રખે, મુજહે સુનીયે ઔર ઇનસાફ કીજીએ. જબ ઇન તીન જેન્ટલમેનોંકો મૈંને અપને અપને કાર્ડ દેનેકે લીએ અર્જ કી તો ઉન્હોંને ઇનકાર કીયા; તીસપર મૈંને ઉન્સે કહા કે ઉન્હોંને અપને અખલાક કો બાલાએ તાક રખા. ઇસ નસીહતપર ઉન્હોંને ધ્યાન નહિ દીયા; ઇસલીએ બંદેને દોબારા અર્જ કી કે બહેતર હૈ કે વહો અપને અખલાક સુધારેં કયુંકે બંદા જાનતા હૈ કે અખલાક કયા હૈં.

અય્યાઝ—ઔર ઉસને હમેં યેહભી ઝહેન-નશીન કીયા કે આપકી ઉમદા તાલીમ ઔર પરવરિશ ઉસીકે તકલીફોંકે બાએસ હૈ.

અય્યાર—અલબ-ત્તા, ઇન્હોંને ઐસા કહા.

અય્યુબ—હાં, ઉસને કહા ઔર સબ પુરાને નોકર ઐસી બાતેં સુનાના ફખર સમજતે હૈં.

આઝાદ—અબ હમેં ઉસકો સુન લેને દીજીએ.

શરાફત—કયા કીસ્સા ફીર જારી રખું? આધા કીસ્સા સુનાને કે બાદ એ બહોત મુશકેલ હૈ ઇસલીએ મેં ફીરસે શરૂ કરતા હું.

આસફ—અબ, ખુદાકે લીએ, અહમક મત બનો, શરાફત, લેકીન બાકી કા કીસ્સા તમામ કરો.

શરાફત—મીયાં, ઇનસાફ કા પ્રાસ રખો. મેં એક નાખ્વાન્દા આદમી હું. મેં મુદદોંપર કૈસે બહસ કર સકતા હું!

આસફ—ભલે માનસ, અબ મુખ્તસર કરો.

શરાફત—(સર ખુજાકર) હાં, અબ મુજહે ઇન તીન નવજવાન આદમીઓંકી યાદ હૈ.

આસફ—આદમીઓંસે તુમ્હારી કયા મુરાદ હૈ?

શરાફત—મેરા મતલબ! મેરા મતલબ જેન્ટલમેન હૈ.

આઝાદ—અબ તુમ પુરાને શરાફત, તુમહારી શરાફત મત ભુલો.

શરાફત—બહોત અચ્છા, સાહેબ. મૈં ઇસિ ઝબાનકે બહક જાનેકે લીયે આપસે માફી ચાહતા હું ઔર મેરા કીસ્સા ફીરસે શરૂ કરતા હું.

આસફ—લીલ્લાહ! હમેં દીક મત કરો લેકીન મુખતસર કરો.

શરાફત—મીયાં, અગર આપકે પુરાને નૌકર શરાફતસે ચીઢતે હો ઔર આપકો તકલીફ હોતી હૈ, તો આપકે દોસ્તોંસે તમામ કીસ્સા સુન લીજીએ ઔર મુજહકો જાને દીજીએ.

આઝાદ—નહિ, નહિ, શરાફત! તુમ્હારે નવજવાન આકાકી બાતપર ખ્યાલ મત કરો લેકીન અપને તૌરપર કહે ચલે જાવ ઔર હમેં કહો કે કયા વાકેઆ ગુઝરા.

શરાફત—કીસ્સા તૌતાહ યા દુસરે લફ્ઝોંમેં કહીયે તો મુખતસર કરનેકે લીયે યા ઔર લફ્ઝોંમે જો કુચ્છ હુવા ઉસકી મુખતસરસી હકીકત કહેનેકે લીયે મૈં આપકે દોસ્તકે એક તાબેદાર ઔર કમતરીત લેકીન આપકે એક ઝાહેદ ઔર હમ-મઝહબ કે માનીંદ બાદ આદાબકે આપસે આઝાદી ઔર ઇજાઝત ચાહતાહું.

આસફ—અબ, શરાફત, હમપર રહમ કરો ઔર તુમ લફ્ફાઝી મત કરો.

શરાફત—દેખીએ, અગર આપકો યેહ ચંદ ઉમદા કલમે સુન્નેકા વકત નહિ હૈ ઔર આપકે ખુદકે ખાનાઝાદકોભી બતલાનેકી ઇજાઝત નહિ દેતે ઔર યેહ સાબીત કરને નહિ દેતે કે વહો એક અચ્છા પરવરિશ પાયા હુવા-ઔર શાઇસ્તા શખ્સ હૈ, તો ફીર આપકો ઔર આપકે દોસ્તોંકો મુજહસે કોઇ વાસ્તા નહિ.

આઝાદ—શરાફત, હમ જાનતે હૈં કે તુમ ઇસિ શહેરમેં ઇલ્મે-મજલીસમેં વ આદાબ વ અતવારમેં સબસે આલાતરીન શખસ હો. તુમ મુનશી અન્દાઝકે હરીફ હો.

શરાફત—મુનશી અન્દાઝ! વહો જો દરબદર ટુકડે ખાતે ફીરતે હૈં!

અયાઝ—અરે નામાકુલ ઐસા મત કહો, વહો હમારે ઉસ્તાદ હૈં.

અખ્તાર—વહો ખાનગી મુનશીગરી કરતે હૈં; ગદાઅરી નહિ કરતે.

અયુબ—અબ, અઝરાહે મહેરબાની બયાન કરો.

શરાફત—ચુંકે મેરે નવજવાન આકા મુજહસે દીક હો ગયે હૈં, મૈં મુખ્તસર કરકે યેહ કહતા હું કે યેહ તીનોં નવજવાન જન્ટેલમેનોને કાર્ડ દેનેસે ઇનિકાર કીયા. બહોત જદ વ જહેદ કે બાદ ઉન્હોંને અપને નામ દેનેકા ઇકિરાર કીયા ઔર મુજહસે કહા કે વહો ઇસિતૌરપર દીએ જાએં:—એક અય્યાઝ સાહેબ, દુસરે અય્યાર સાહેબ, ઔર તીસરે યાને મૈં ખુદ અય્યુબ સાહેબ, લેકીન યેહ મત કહો યાને મૈં ખુદ અય્યુબ સાહેબ, મગર મહેરબાની કરકે યાદ રખો ઔર કહો કે મૈં અય્યુબ સાહેબ નહિ હું. (સબ ઝોરસે હંસ્તે હૈં.)

આસફ—તુમને પુરી તૌરસે સાબીત કીયા હૈ કે તુમ પુરાને મસખરે હો.

શરાફત—મસખરા! મેરે આકાકી ઔર આપ નવજવાન જન્ટેલમેનોંકી ખુદા ઉમર દરાજ કરે; મુજહકો અર્જ કરને દીજીએ કે મૈં આપકે મુનશી અન્દાઝસે કોઇબી વકત ઔર કીસીબી જગહ અખલાક કે યા ઇલ્મ કે દુસરે સેગોંકી નીસબત મુકાબેલા કરનેકો રાઝી હું.

આસફ—ખામુશ, તુમ પુરાને મકકાર, હમ તુમકો મુનશી અન્દાઝ કે મુકાબલેમેં ઉતાર નહિ સકતે.

શરાફત—અચ્છા, બહોત અચ્છા, સાહેબ. અગર આપ મુજહકો ઉનકે મુકાબલેમેં ન ઉતારેંગે તો મૈં ખુદ અપને કો ઉનકે મુકાબલેમેં ઉતારુંગા. (સલામ કરકે રૂખસત હોતા હૈ.)

આસફ—અબ, બીરાદરો, તશરીફ રખીએ, અબ હમ મઝે કરેંગે. આપ કયા નોશ ફરમાએગે.

આઝાદ—જો કુચ્છ આપ મરહમત ફરમાએં!

આસફ—જો આપ ચાહેં.

અય્યાઝ—હમસબ શરબત નોશ કરેંગે.

અય્યાર—યેહ કયા વાહીઆત! હમે "લેમોનેડ" ચાહીએ.

અય્યુબ—યેહ કયા ફુઝુલ, હમસબ ચાએ પીએં.

આઝાદ—અજી હં, રફીકો, ચાએ નીહાયત ઉમદા શૈ હૈ.

સબ—બહોત અચ્છા.

આસફ—(ઘંટી બજાતા હૈ ઔર શરાફત હાઝીર હોતા હૈ) શરાફત, સબ કે લીયે ચાએ લે આવ.

શરાફત—મીયાં, મૈ આતાહીથા કે આપને ઘંટી બજાઈ. મુજહકો આલા હઝરતને આપસે કહેનેકો ફરમાયા હૈ કે આપ અપને દોસ્તોંકો આજ શબકો ખાનેકી દાવત દેં.

(આઝાદ ખડે રહેકર શરાફત સે કહેતે હૈં)

આઝાદ—મેરી ઔર અય્યાઝ, અય્યાર ઔર અય્યુબ કી જાનીબીસે ઇસિ મહેરબાનીકે લીએ નીહાયતહી શુકરીઆ ઔર મુઅદદબ તસ લીમ અર્જ કરો. મહેરબાની કરકે મીયાં શરાફત, હમારે પ્યારે દોસ્ત આસફ કે લાયક ઔર પ્યારે વાલીદૈનકા શુકરીઆ બજા લાવ.

શરાફત—મૈં ઝરરહી બાઅદબ કદમબોસીસે અર્ઝ કરૂંગા.

આઝાદ—આસફ, આપકે વાલીદૈન બડે મહેરબાન ઔર મુહીબ હૈં.

અય્યાઝ—સીર્ફ મહેરબાન ઔર મુહીબ હી નહિ બલકે બડે સખી હૈં.

અય્યાર—દરીં ચે શકઃ નહિ તો હમ કયા સીર્ફ લડકે તો હૈં; કોઇ દુસરે પીદરને હમકો ચલે જાને કહા હોતા.

અય્યુબ—મૈં જાનતા હું કે, અય્યાર, આપકે ભલે વાલીદને તો હમકો સીર્ફ એક ચાએકી પ્યાલી પીલાકર મુઆફી ચાહી હોતી ગરચે કે વહો શહેરકે સબસે બડે મુતમવવીલ શખસોં મેં સે એક હૈં.

અય્યાર—મુજહકો તાજજુબ માલુમ હોતા હૈ કે મેરા દીલ દુખાને કે લીએ આપ અય્યુબ કા સાથ દેતે હૈં.

અય્યાઝ—મેરે પ્યારે અય્યાર, ઐસી કોઈ બાત નહિ હૈ. આપસમેં હમ અપને વાલીદૈન કે આદાત વ અતવાર કા મુકાબલા કર સકતે હૈં ઔર ઇસ્કા માના ગુસ્તાખી નહિ હૈ.

આઝાદ—અય્યાર, અય્યુબને જો કુચ્છ કહા વહો યેહ કે આપકે બુઝુરગ વાલીદ હમેં એક ચાએકી પ્યાલી પીલાકર સૈર હોતે હોંગે ઔર હમેં એક બડા ખાના ખાનેકી તકલીફ ન દેંગે.

(સબ હસ્તે હૈં.)

આસફ—મેરે પ્યારે રર્ફોકા ઇસસે બહેતર બાતચીત કરો. એક દુસરેકા દીલ દુખે ઐસી તાનાઝની ન કરની ચાહિએ.

અય્યાર—અરે, નહિ. આસફ, મૈં વાકઈ મઝાક કરતા હું. જો કુચ્છ અય્યુબ કહેતા હૈ વહો સચ હૈ. મેરે અબ્બા કા દીલ પૈસે

ખર્ચ કરના નહિ ચાહતા હૈ ગરચે કે ઉનકે પાસ બેશુમાર રૂપીઆ હે. લેકીન મૈં રફતા રફતા ઉન્હેં ખર્ચ કરને મેં મદદ દુંગા.

આઝાદ—ક્યું કે આપકા નામ અય્યાર હૈ. (સબ હસ્તે હૈં.)

આસફ—દેખીએ, અએ રફીકો, આજ હમેં કુચ્છ મઝા કરના ચાહીએ. મેરે વાલીદૈન કો બેહદ ખુશી હુઈ ઔર મુજહસે કલહી આપકી ઝીયાફત કરને ફરમાયા થા. આજકા મુબારક દીન હૈ કે આપ તશરીફ ફરમા હુએ હૈં ઔર ઇસલીએ આપકો દાવત દેને કો ફરમાયા. અબ મૈં જાવંગા ઔર ઉન્સે દુસરે ઔર દોસ્તોંકો આજ બુલાનેકી ઇજાઝત તલબ કરૂંગા.

આઝાદ—અબ દેખીએ હમેં વહો ન ચાહીએં જો હમારે હમસર નહિ હૈં.

અય્યાઝ—ફીલ-હકીકત નહિ, આસફ!

અય્યાર—કીસલીએ દુસરોંકો આપ હમારે સાથ દાવત દેના ચાહતે હૈં.

અય્યુબ—ક્યું કે આસફકો હમારી સોહબત પસંદ નહિ હૈ.

આસફ—ના, ઐસા નહિ

આઝાદ—ફીર કીફાયત-શારી કી વજહેસે!

આસફ—નહિ, સીર્ફ મઝેકે લીએ.

આઝાદ—હાં, એ ઠીક હૈ. શુગલકે લીએ મૈં યેહ રાએ દેતા હું કે આપ ઉન્હેં બુલાએં ઔર મુનશી અનદાજ સાહેબકો ફીલફૌર બુલાઇએ.

આસફ—બહોત ખુબ. (સબ તાલીઆં બજાતે હૈં ઔર "બહોત અચ્છા," "બહોત અચ્છા" કહેતે હૈં.)

આસફ—ખૈર, મુજહે ચંદ મીનીટોંકે લીએ મુઆફ કીજીએ. મેરે ઔર દોસ્તોંકે લીએ ઇસ કરમ-ગુસ્તરાના બરતાવકે લીયે મૈં જાકર મેરે વાલીદૈનકા શુકરીઆ અદા કરતા હું ઔર મુનશી અન્દાજ સાહેબકોભી બુલાનેકી ઇજાઝત લેતા હું.

(આસફ જાતા હૈ.)

આઝાદ—આસફકે વાલીદ કૈસે ખુશલઇક હૈં.

અય્યાઝ—હાં. નીહાયત હી ખલીક હૈં।

અય્યાર—ઐસેહી મેરે અબ્બા જાત હૈં. લેકીન આસફકે વાલીદ ફીયાઝી તર સખી હૈં.

અચ્યુબ—મેં પીદરાના મહોબબતસે ના આશના હું કયું કે મેરી ખુર્દસાલીમેં વાલીદ ઈન્તેકાલ કરગએ લેકીન મૈ આપકો યકીનન કહેતા હું કે મેરી વાલીદા ખુદહી મહેરબાની વ મહોબ્બતકા ઝખીરા હૈં.

આઝાદ—માંએં અબ્બાઓંસે મહોબતમેં કદરે કમ નહિ હૈં બરઅકસ ઈસ્કે માંઓ કે દીલોંમેં બનીસબત અબ્બાઓંકે ઈન્સાની મહોબબતકા ઝીયાદા જોશ ભરા હુઆ હોતા હૈ.

અય્યાઝ—યેહ બહોત સચ હૈ.

અય્યાર—લેકીન જબ દોનોં મહેરબાન હોતે હૈં તો હરએક ખુશીકી ઝીંદગી બસર કરતા હૈ જૈસા કે મૈ કરતાહું. મેરે વાલીદૈન મહોબ્બત ઔર મહેરબાનીકા ખાકા હૈં. મૈ નમાઝ કે બાદ સબસે પહેલે અપને વાલીદૈનકી કદમબોસી કરતા હું ઔર ફીર અપની છોટી હાઝરી ખાતાહું. વાલીદૈનકી તરફ હમારે જો ફરાએઝ હૈં ઉનકો હમારે મઝહબને બહોત અચ્છી તરહ બતલાયા હૈઃ—

મસનવી.

કર તાઅત રાત દીન માંબાપકી,
ઉસ તરહ ઈસિ કીસ્સે મેં મૈનેકી;
જબ બહોત છોટા થા તુ ઔર નાતવાન,
નાઝસે પાલા ઉન્હોને મીસ્લે જાન;
અબ હુએ વહો પીર ઔર તુ નવજવાન
ઉન્કી ખીદમત દીલસે કર એ મહેરબાન;
ઉન્કા હક સબપર મુકદ્દમ હૈ મીયાં,
જોરૂ હો, બચ્ચે હોં યા ખુદ અપની જાં;
ગર હો લાઝીમ કર અદબસે ગુફતગુ,
હોગી હાસીલ ઉમ્ર વ દૌલત આબરૂ;
ઉનકે આગે "હું" ભી મત કરના કભી,
લા તકુલ ઉફીનકા મતલબ હૈ યહી;
મત ઝીડકે ઈન્કો ન ઉન્કા દીલ દુખા,
હકને ફરમાયા હૈ **લા તનહર હુમા;**
જબ તલક જીતે હૈં સુન ઉન્કા કહા,

જબ મરેં કહે દીલસે **રબ્બીર રહમહુમા;**
જીસતરહ માબાપસે પ્રેમ આવગે
ઉસતરહ અવલાદસે તુમ પાવગે

અચ્યુબ—કુલ મઝહબોમેં ઐસાહી હૈ.

આઝાદ—વહો લો, આસફ આતા હૈ.

આસફ—(ચૌકન્ના હોકર) રફીકો, મેરે વાલીદૈન બહોત ખુશ હુએ હૈં ઔર ઉન્હોંને ન સીર્ફ મુજહે મુનશી અંદાઝ સાહેબકો બુલાનેકી ઈજાઝત દી હૈ બલકે આપકો તાતીલ ખતમ હોનેકે પેશતર દોબારા બુલાનેકી દરખાસ્ત કી હૈ.

આઝાદ—કૈસે મહેરબાન ઔર દરયાદીલ આપકે બુઝુર્ગ વાલીદ હૈં!

અયાઝ—હમ સબ ખુશકીસમત હૈં કે હમારે વાલીદૈન મુશફીક ઔર મહેરબાન હૈં.

આઝાદ—ભલા, આપને મુનશી અન્દાઝ સાહેબકો બુલવાયા હૈ.

આસફ—હાં.

આઝાદ—મૈં આપસે કહેનેવાલા થા કે વહો મુજહે આપકે દૌલતખાને પર આતે વકત રાસ્તે મેં મીલે ઔર મેંને ઉન્કો આપકે મકાન પર આનેકો કહા. ઉન્હોને યહાં આનેકા વાદા તો કીયા ઔર મુજહે યકીન હૈં કે વહો અબ આ રહે હોંગે.

બાબ દુસરા.

(મુનશી અન્દાઝ દરવાઝેપર ઝોરસે ખટખટાતે હૈં. શરાફત જવાબ દેતા હૈ.)

શરાફત—આપ કૌન હૈં? આપ કયું ઈતને ઝોરસે ખટખટાતે હૈં? કયા યેહ ખાનગી મકાન હૈં યા પહેલવાની અખાડા હૈ? ગડબડ ન કીજીએ, અકલમંદ બનઆે ઔર અખલાક કી ઝેરે નઝર રખીએ. અગાર આપ નહિ જાનતે, તો મૈં સીખાઉંગા.

મુનશી અનદાઝ—આપ કૌન હો? આપ કીસતરહ ઇસિ જુરઅતસે મુજહસે ગુફ્તેગુ કરતે હો? **અઉઝો બીલ્લાહે મીનશ શૈતાનીર રજીમ.**

શરાફત—મૈં કૌન હું? ઇસિ મહેલકા જાએઝ નીગેહબાન હું ઔાર ન કે શૈતાન. ખબરદાર રહિએ? કીસપર આપ લાનત બરસાતે હૈં મૈંભી સૈ દફ્આ લાનતકી બોછાર કરુંગા.

મુનશી અન્દાઝ—અબ, અબ, અપને હોશો-હવાસકો સંભાલીએ ઔાર જૈસાકે એક શાએરને કહા હૈ "કુદનેસે પેશતર દેખ ભાલ લો." યેહ બરતાવ કૈસાહૈ "દરવાજા ખોલો" ઔાર ફીર આપકો માલુમ હોગા કે કીસકે સાથ બાત કરનેકા આપકો એજાઝ હાસીલ હૈ.

શરાફત—આપ ઇનિસાનીયતસે પેશ આઈએ જબ આપકો માલુમ હોગા કે આપકો કીસ્સે ગુફ્તગુ કરનેકી ઇજ્જત હાસીલ હૈ.

મુનશી અનદાઝ—અહા! મૈં સમજતા હું કે તુમ દરવાઝા ખોલનેસે ઘબરાતે હો.

શએર: તા મરદે સુખન ન ગુફ્તા બાશદ,
ઐબો હુનરશ ન હુફ્તા બાશદ,
હરબેશ ગુમાન મબર કે ખાલી ઇસ્ત,
શાયદ કે પીલંગ ખુફ્તા બાશદ.

સરાફત—ક્યા મૈં આપકા મુકાબેલા કરનેસે ડરતા હું? બહોત અચ્છા યેહ લીજીએ! (ઐસા કહકર દરવાજા ખોલતા હૈ.)

મુનશી અન્દાઝ—અરે, તુમ એક ખાદીમ હો! અબ તુમને મુજહસે ઇસિતરહ કયું કહા. ઝરા મુઅદદબ હો જીએ યા નહી તો તુમકો મુનશી અંદાઝ કે સાથ બે અદબી કરને કે લીએ પછતાના હોગા.

શરાફત—ઐ મુનશી અંદાઝ સાહેબ! અહા, અહા, અહા, કયા તુમ મુજહે ધમકી દેનેકે લીએ યહાં આએ હો? મુજહે ખૌફ હૈ કે તુમ અપને આપકો ધોકા દેતે હો.

મુનશી અન્દાઝ—જાવ ઔાર અપને આકાસે કહો કે આપકે ઉસ્તાદ

મુનશી અનદાઝ સાહેબ આએ હૈં ઔર અપની મુલાકાતસે મમનુન ગરદાનેકી ઈનાયતકી હૈ.

શરાફત—અચ્છા સાહેબ, વાકઈ મુજહે યેહ જાનકર રંજ હુંઆ કે આપ મેરે નવજવાન આકા કે મુઅલ્લીમ હૈં. મૈં અચ્છી તરહ કીયાસ કરસકતા હું કે મેરે આકા ઔર ઉન્કે હમ–સબક આપસે કયા સીખ સકતે હૈં.

મુનશી અન્દાઝ—(ગુસ્સે હોકર) અબ, ઐ કમબખ્ત ખબરદાર રહો ઔર યાદ રખો કે કીસતરહ તુમ એક ખવાંદા ઔર ઈઝ્ઝતદાર આદમીકી કૈસી હીકારત કરતે હો નહિ તો તુમકો અપની ગુસ્તાખી કે લીએ પછતાના હોગા.

શરાફત—એ સબકુચ્છ ઠીક હૈ મગર તુમકો યેહભી ફર્ઝ કરલેના ચાહીએ કે અચ્છે અખલાક કયા હૈં ઔર જબ આપ કહેતે હૈ કે આપ ઉસ્તાદ હૈં તો યેહ અશદ ઝરૂરી હૈ કે ઈસ્કા આપકો હમેશા ખ્યાલ રહે.

મુનશી અન્દાઝ—અબ જાવ, ઔર અપને આકાસે કહો મૈં યહાં આયા હું નહિ તો મૈં ચીલ્લા ઉઠુંગા.

શરાફત—ચાહે સો કીજીએ લેકીન બંદા શરાફત બરખુરદારે લતાફત અગર આપ તહઝીબકે કાનુનકી ઉદુલ—હુકમી કરેંગે તો બંદા આપકો ઈસ દહલીઝસે ગુજરને ન દેગા; યાદ રખીએ કે આપ કો સમજના ચાહીએ કે આપ કીસકે દેવઢીપર હૈં.

મુનશી અન્દાઝ—કયા તુમ યેહ કહેના ચાહતે હો કે તુમ મુજહે અંદર જાને ન દેગે.

શરાફત—મૈંને યેહ નહિ કહા. પહેલે આપ અપના કાર્ડ દીજીએ, મૈં ઉસે અપને આકા કો બતલાવંગા ઔર ફીર આપકો અંદર લે ચલુંગા. મેરે ભલે આલીમ મોલવી સાહેબ, અબ આપ મુજહકો સમજ ગએ હોંગે. મેરે પાસ કાર્ડ નહિ હૈ ઔર ન દુંગા. જબ તો સાહેબ જૈસે લશકરી કહેતે હૈં, "રાઇટ અબાઉટ ટર્ન" હોજાવ. (ઈસપર મુનશી અંદાઝ ગુસ્સે હોતે હૈં ઔર મારનેકે લીએ અપની લકડી ઉઠાતે હૈં. ગડબડ હોતી હૈ.)

મુનશી અન્દાઝ—અરે નામાકુલ શોહદા. વહો કમઝર્ફ કીડા ! તેરા કયા મતલબ હૈ.

શરાફત—(લકડી થામકર) ઝબાન કો લગામ દીજીએ. દૌડો, દૌડો, દૌડો; ખુન, ખુન, ખુન ! (આસફ ઔર ચાર દુસરે દૌડે હુએ દરવાજેપર દુસરી બાજુસે આતે હૈં.)

આસફ—કયા હુઆ ?

આઝાદ—અબ મુનશી અંદાઝ સાહેબ ઉસે છોડ દીજીએ. ઈસ્તરેહ મીઝાજકો ન ખોઈએ. આપકો યેહ લાઝીમ નહિ કે આપ ઈસિતરહકા બરતાવ કરેં.

શરાફત—આપ દેખીએ, આઝાદ સાહેબ, યેહ કીસતરહસે ઔર ખાસ નાલાયક તૌરપર બરતાવ કરતે હૈં. યેહ જન્ટેલમેન નહિ હૈં.

આસફ—ઝબાન થામો ! શરાફત. એ બુઢે અહમક, ખબરદાર રહો. મુંનશી સાહેબસે કીસતરહ પેશ આતેહો ? વહો મેરે ઉસ્તાદ હૈં.

શરાફત—વહો આપકે ઉસ્તાદહી સહી લેકીન મૈં તો ઉન્કા ઉસ્તાદ હું.

આસફ—અબ, અબ, બુઢા અહમક ઈસિતરહ બેહુદા ન બક.

મુનશી અન્દાઝ—આપ ઉસકી ઈસ્તૌરકી બાતચીતસે દેખ સકતે હો કે વહો કૈસી મેરી હીકારત કરતા હૈ.

આઝાદ—મૌલવી સાહેબ, ખામોશ હોજીએ. મુજહે મુઆફ કીજીએ. આપને ભી ઉસે છોડા નહિ તો !

આસફ—જનાબ મુનશી સાહેબ, મહેરબાની કરકે તશરીફ અંદર લાઈએગા. ઈસિ કુલ ઝગડેકો જાને દીજીએ. મેરે નૌકરકે ગુસ્તાખીકે લીએ ગરચે વ્હો બહોતહી ઈમાનદાર ઔર દીયાનતદાર હૈ લેકીન ઝરા પાગલ હૈ મૈં આપસે મુઆફી ચાહતા હું.

મુનશી અન્દાઝ—નહિ, નહિ, આપ કીસલીયે મુઆફી માંગતે હૈં. મૈંભી એક જન્ટેલમેન હું, એક ખવાંદા ઔર તજરૂબેકાર શખસ હું જો ઐસી બાતોંપર ધ્યાન દે નહિ સકતા. અલાવા અઝીન, મીઆં શરાફતકો ખફગાન માલુમ હોતા હૈ નહિ તો વ્હો મેરા પુરાના મુલાકાતી હોનેસે ઐસા બરતાવ કભી ન કરતા.

શરાફત—(પુસ માલુમ કરકે) એ, જનાએ આલમ, એ ફાઝીલે મૈદાના વ મુરશદના હઝરત મુનશી અન્દાજ સાહેબ, મૈં નીહાયત હી તહેદીલસે. ઔર સર ગરમીસે મેરે યાદ–દાશતકી કોતાહી કી વજહેસે આપકો ભુલ જાને કે લીએ મુઆફીકા ખવાસ્તગાર હું. તહઝીબ ઔર અખલાક હમેશા મેરે સર–આંખોંપર હૈં ઔર ઇન્હી કે બાએસસે મૈં આજ ઘબરા ગયા ઔર આપકો પહેચાન ન સકા.

આઝાદ—મુનશી સાહેબ યેહ દુસરા ઝગડા હૈ જો આજ વાકે હુઆ હૈ.

મુનશી અન્દાજ—વાકઈ !

આઝાદ—આપકે આનેસે પેશતર શરાફત અય્યાઝ, અય્યાર ઔર અય્યુબ કે સાથ તહઝીબપર તાનાઝની કરતાથા ઔર ગુલ મચાતા થા.

આસફ—દોસત મેરે, ગુઝશતા રા સલવાત; તશરીફ લાઈએ તા કે હમ કીસી દુસરી ચીજકા શુગલ કરેં.

શરાફત—યેહ બજા હૈ. અબ હરએક શૈ તહઝીબ ઔર રાસ્તી કે કાનુનસે હૈ, મૈં આપ સબકી ખીદમત બજા લાને મેં હત્તલ–ઇમકાં કોશેશ કરૂંગા.

આસફ—શરાફત, ભલે માનસકે માનીંદ ખામોશ રહો ઔર અપના કામ કરો.

શરાફત—બહોત અચ્છા, સાહેબ, જૈસા આપ ફરમાંએ.

આસફ—મુનશી સાહેબ ઔર દીગર અહબાબ તશરીફ લાઇએ.

આઝાદ—હમને અવવલહી સે બહોત મઝા લુટી હૈ તોભી હમેં તસ્કીન નહિ હુઈ. ચલીએ હમ કુચ્છ ખુશ ગુફતગુ કરેં ઔર કુચ્છ મઝાકભી કરેં.

(**આઝાદ** અય્યાઝસે)—એ અય્યાઝ, હમ અય્યારકા મુનશી સાહેબસે મુકાબલા કરવાએં ઔર ફીર હમેં બે ઇનતેહા મઝા આએગા.

(મુનશી સાહેબ આસફ ઔર અય્યુબ આહીસ્તા આહીસ્તા બાતે કરતે હૈં)

આઝાદ—(અય્યાઝ ઔર અય્યારકો બાઝુ પર લેજાકર) એ, રફીકો ચલીએ હમ મુનશી સાહેબકા મઝાક કરેં, બીરાદર અયયાઝ મુજહે

યકીન હૈ કે આપને શરીકં અય્યાર ગેહ કર સકેંગે વહો સબસે અચ્છે હૈં.

અય્યાર—(આઝાદસે) મુઢીઆ, બહોત ખુબ, મુનશી સાહેબકા મઝાક કરનેમેં મૈં કોઈ દકીકા ઉઠા ન રખુંગા.

મુનશી અન્દાઝ—અહા, અહા, અહા (શરાફતસે) મીઆં શરાફત, કયસા મઝા! તુમને સબકો અખલાક સીખાનેકા કસ્દ કીયા હૈ. શાબાશ, મીયાં ઈસીપર કાયમ રહો ઔર મુઝેહ યકીન હૈ કે ચંદ દીનોં મેં તુમ મદરસ-તુલ-ઉલુમ મેં તહઝીબ સીખલાનેકે લીઐ પ્રોફેસરીકે ઓહદે પર મુમતાઝ હોગે.

શરાફત—(ખુશ હોકર ઔર દસ્ત બસ્તા) જનાબ, મૌલવી સાહેબ મૈં આપકા ખાકપા હું મૈં બીલકુલ મેરી કીસમત પર શાકીર હું. મૈં મીયાં આસફકે બુઝુર્ગ વાલીદ મેરે નામી આકા થે તા બ ઉમર ખીદમત કરના મેરા ઐન ફર્જ સમજતા હું કયું કે ઉન્હોંને મેરી બચપનેસે પરવરિશકી હૈ. ઔર ઉન્કી પીદરાના હીફાઝત મેં મૈને તહઝીબ વ અખલાક સીખે હૈં ઔર ઉરદુ મેં તાલીમ હાસીલકી હૈ ઔર થોડીસી અંગ્રેઝીભી બગારતા હું. જનાબ મૈં અચ્છી તરહ "ગુડ મૌરનીંગ" ઔર "ગુડ બાઈ" કહ સકતા હું.

(શરાફત તસલીમ કરતા હૈ ઔર જાતા હૈ)

અય્યાર—અબ મૈં શરૂ કરતાહું.

આઝાદ—ફીરં આઈએ, હમ આગાઝ કરેં.

(આઝાદ, અય્યાઝ ઔર અય્યાર બૈઠતે હૈં)

આઝાદ—જનાબ મૌલવી સાહેબ, હમ આપકો યહાં દેખકર નીહાયતહી ખુશ હુએ હૈં.

અય્યાર—મુઆફ કીજીએ. મુનશી સાહેબ મૌલવી સાહેબ નહિ હૈં ઈસિ લીયે ઈન્કો ઈસ તરહ નામઝદ નકીજીએ.

આઝાદ—ઈસ્સે કયા?

અય્યાર—અજી, ફીર કયા મુનશી ઔર મૌલવી મેં કુચ્છ ફરકહી નહિ?

મુનશી અન્દાઝ—આઝાદ, અય્યાર સચ કહેતે હૈં કે મુનશી મૌલવી નહિ હોતે. લેકીન જનાબ મુજહે કહેનેકી ઇજાઝત દીજીએ કે મેરા ઇલિમ ઔર સબસે ઝીયાદા મેરી અકલ કીસીભી આલીમ મૌલવીસે બઢકર હૈ, હયા મુજહે મેરે ઇલ્મકા ઇઆદા કરને ઔર મેરે જોહર દીખલાને મેં દામનગીર હૈ.

અયાર—બહોત અચ્છા ફરમાયા, મુનશી સાહેબ. મુજહે કહેનેકી ઇજાઝત દીજીએ કે હયા ઔર દુરઅંદેશી આપકો આપકે જોહર દીખલાનેસે મહરૂમ રખતી હૈ.

મુનશી અન્દાઝ—જનાબ અય્યાર, મુજહે કહેનેકી ઇજાજત દીજીએ કે આપ મેરે લીયાકતકી બેકદરી કરતે હૈં, મગર મૈં બહોતસે સબુત દે સકતા હું.

આઝદ—અહા ; હમેં વાકેફ કીજીએ કે વહો કયા હૈં ?

અયાઝ—હાં, હાં, મુનશી સાહેબ, બરાહે મહેરબાની કહીએ કે વહો કયા હૈં ?

અય્યુબ—હમ આપકે બડે મમનુન હોગે અગર આપ હમેં ઉન્સે મુતલ્લે કરેંગે.

આસફ—વાકઇ મુનશી સાહેબ, આપકો આપકી સવાનેહ ઉમરી બતલાની ચાહીએ.

અય્યાર—મુનશી સાહેબ બરાહે મહેરબાની કહીએ; આપ અપની તરદીદકી ફીકર ન કીજીએ.

મુનશી અન્દાજ—(ચીઢકર) અય્યાર, આપકા કયા મકસદ હૈ ? કયા આપ મુજહે સચ કહેનેમેં પસોપીશ ખ્યાલ કરતે હૈં. આપકા મુંહ છોટા ઔર બડી બડી બાતેં: નવજવાન આપકો અખલાક જાન્ના ચાહીએ.

અય્યાર—મુનશી સાહેબ મેરે વાલીદૈનને મુજહે પુરે અખલાક સીખાએ હૈં ઇસલીએ આપ મુજકો બતલાનેકી તકલીફ ન કીજીએ.

આઝાદ—જનાબ અય્યાર, ખામોશ રહો.

મુનશી સાહેબ—અચ્છા, કુચ્છ મુઝાએકા નહિ, વહો એક લડકા હૈ.

અય્યાર—જનાબ, મૈં એક લડકા નહિ હું મૈં એક નવજવાન જનટલમેન હું ઇસલીએ આપ રાસ્તગો બનીએ.

આઝાદ—અચ્છા, જનાબ આપકી સવાનેહ ઉમરી કહીએ.

મુનશી અન્દાજ—મેરે નવજવાનો ઔર મુહીબ દોસ્તો જબ આપ ખાકસારકા અહવાલ સુનેંગે તબ આપકો માલુમ હોગા કે કીસ સિતારેસે બન્દેકી પૈદાયશ હુઇથી ઔર પૈદાયશસે અબતક કમતરીન જો ઝીન્દગી બસર કરતા હૈ તબ આપકા દીલ તાજજુબ ઔર હૈરતસે ભર જાયગાં.

આઝાદ—મુજહે યકીન હૈ કે ઝરૂરહી હમકો હૈરત હોગી.

અય્યાર—બહોતહી, બશરતેકે ઉસકે સચાઇકો હમે સબુત હો.

મુનશી અન્દાજ—(ગુસ્સે હોકર ઔર ચાએકી પ્યાલી ઝમીન પર રખકર) અય્યાર, આપકા કયા મતલબ હૈ? કયા આપ યેહ કહેના ચાહતે હૈં કે મૈ ઝુટ કહે રહા હું? અગર ઐસાહી હૈ તો બંદા મેઝબાનસે રઝા લેકર ઘરકા રાસ્તા લેગા.

આઝાદ—નહિ, નહિ, મુનશી સાહેબ, અય્યાર સાહેબકી બાત પર ધ્યાન ન દીજીએ.

મુનશી અન્દાજ—યાને ઇસકા મતલબ યેહકે વહો મેરે બર ખીલાફ તાનાઝની કરેં ઔર મૈં અપની ઝબાન બંધ રખું.

આઝાદ—જનાબ અય્યાર સાહેબકા બચપન હૈ.

અય્યાર—મૈં બચ્ચા નહિ હું મૈં મનતકી હું.

આઝાદ—અય્યાર, આપ ખામોશ હોજીએ, લીલ્લાહ હમારે મઝેકો ન બીગાડએ.

આસફ—જનાબ મુનશી સાહેબ આપક દાસ્તાન સુનાઈએ.

મુનશી અન્દાજ—બહોત અચ્છા, જનાબ આસફ સાહેબ, આપકો ઔર દીગર હઝરાતકો ખુશ કરનેકે લીએ મૈં શીરસે આગાઝ કરૂંગા. મેરે વતનમેં યેહ આમ તૌર પર રોશન હૈ કે મેરે પૈદાયશકે વકત સુરજ હમેશાસે છે ફીટ ઉંચાથા ઔર ઉસી રોઝ મેરે વાલીદકો જોકે તહેસીલદાર થે અપની તનખ્વાહમેં પચાસ રૂપીએકા ઈઝાફા હુવા; ઔર ઉનકી ફર્સ્ટ ગ્રેડ મેં તરકકી

હુઈ ઔર ઉનકી રોઝ બારીશ હુવી કે અઝહદ ઝરૂરતથી મુસલા ધાર બરસને લગી ઔર મેરે મરીઝ રીશતેદાર તંદુરુસ્ત હુવે; ઔર મેરી ઘોડીકો એક બછેરા પૈદા હુવા.

આઝાદ—ક્યાહી અચંભેકી બાત હૈ ઔર કીતની તાજજુબએઝ?

આશક—હાં, તાજજુબકી બાત હૈ.

અય્યાર—લેકીન મુનશી સાહેબ આપ યેહ બતલાના ભુલ ગયે કે યેહ તારીખી વાકેઆ હૈ કે ઉસી રોઝ આપકે બકરીકો સાડે તીન બચ્ચે તવલ્લુદ હુવે. (સબ દીલસે હંસતે હૈં)

મુનશી અન્દાઝ—(ઝીંજલાકર) અબ, ફીરસે આપ દખલ દેતે હૈં. ઇસ તૌરસે મૈં બ્યાન નહિ કર સકતા.

આઝાદ—અય્યાર, ખામોશ રહીઈએ ઔર હમારે ફાઝીલ મુનશી સાહેબ કો અપની સવાનેહ ઉમરી જારી રખને દીજીએ.

આશક—મુનશી સાહેબ બરાહે મહેરબાની બ્યાન કીજીએ. અય્યારકી બાંતો પર ગૌર ન કીજીએ. વહો એક શરીર સાહેબઝાદે હૈં ઔર વહો જુ કુચ્છ કહેતે હૈં બેહુદેમીસે કહતે હૈં

અય્યાઝ—અબ અય્યાર બેહુદા મત બનો. ખામોશ રહો નહિ તો હમારા સબ મઝા બીગડ જાએગા.

અય્યુબ—મુનશી સાહેબકો મત સતાવ. વહો એક પ્યારે પુરાને રફીક હૈ વહો હમારે મઝાક ઔર ખુશીકે લીએ બ્યાન કરનેકી તકલીફ ગવારા કરતે હૈં.

આઝાદ—મુનશી સાહેબ, કીસ્સા જારી રખીએ.

મુનશી અન્દાઝ—ચુંકે આપ મુજહસે દરખ્વાસ્ત કરતે હૈં મૈં બાવજુદે ઇસ લડકેકી બચપનેકી મુદાખીલતકે બેબાકાના તૌરસે બ્યાન કરૂંગા. અબ મેરે નવજવાન મુહીબઓ મુજહે કહેનેકી ઇજાઝત દીજીએ કે જબ મૈં લડકપન મેં થા તો મેરે વાલીદૈનને મુજહે મદરસેમેં દાખીલ કીયા. વહાં મૈંને બતલાદીયા કે મુજહમેં કયા જૌહર હૈ. દુસરે મહીનોં તરકકી કરતે ગએ મગર મૈંને દીનોં તરકકી કી.

અય્યાર—મૈં તાજજુબ કરતાં હું કે ધાંટાંસે નહિ !

આઝાદ—ખામોશ રહો; એ છોટે નકકાલ !

મુનશી સાહેબ—જબ મૈં બલુગત પર પહોંચા મેરે વાલીદકો મેરે તંદુરસ્તી કી નીસબત તશવિશ હુઈ કયુંકે ઝીયાદા મુતાલેઆસે મેરે સહેતમેં ફરક આ ગયા ઈસલીએ સીવીલ સરજનને મેરે મદરસે છોડને પર ઈસરાર કીયા.

અય્યાર—એ મુનશી સાહેબ કયા યેહ ઝીયાદા મુતાલેઆ યા ઝીયાદા ખુરદનીકિ બાએસ થા ? કયુંકે આપકે વાલીદ તહસીલદારથે ઔર ઉન્કી બડી તનખ્વાહપર આપ કોરમા ઔર બાકરખાની નાન હદસે ઝયાદ ઉડાતેથે. (સબ હસ્તે હૈં)

આસફ—ખુદાકે લીએ, અય્યાર ચુપ રહીએ !

આઝાદ—મુનશી સાહેબ મુજહે અફસોસ હૈ કે અય્યારને અખલાકકો ખૈરબાદ કહા.

મુનશી સાહેબ—જબકે આપ કુલ હઝરાતકી ઈસ ગૈર ઈસલાહ પઝીર લેકીન ભલે નવજવાનકી નીસબત યેહ રાય હૈ તો મૈં ઉસપર ખ્યાલ ન હિ કરતા.

અય્યાર—મુજહે " ભલા " કહેનેકે લીએ મૈં આપકા એહસાનમંદ હું.

મુનશી સાહેબ—અચ્છા, મેરે પ્યારે સાહેબઝાદે આપ ભલે રહો. જી ચાહે ઉતના મેરા મઝાક કરો લેકીન ઈસ્તેકલાલ. વ સબરસે મુજહે સુનો કયુંકે મૈં ઈસસેભી ઝીયાદા અજીબ વ ગરીબ અહવાલ બ્યાન કરનેવાલા હું.

અય્યાર—અરે, બહોત અચ્છા, ભાઈઓ હમેં અપને કાન ખડે કરને દો.

મુનશી સાહેબ—ઈસલીએ મૈં મેરે ગુફતગુકો ફીરસે આગાઝ કરતા હું જૈસા પહેલે બંદેને બ્યાન કીયા તબીબી સલાહસે મુજહે મદરસેસે ઉઠા લીયા ગયા. મેરે ઉસ્તાદોંકો નીહાયતહી રંજ ઔર નાગુફતાબે નાઉમેદી હુઈ ઉન્કી યેહ રાય કે અગર સહત મુજહે યારી દેતી; તો મૈં ઈલ્મકે ચશ્મેમેં સૈલાબ નહિ હોતા બલકે ઈલમકે દરયામેં મસલન દરયાએ વસત; ખલીજે ખંભાત, ખલીજે મીસકે, દરયાએ અહમર ઔર બહેરે અરબ.

અથ્થાર—જનાબ આપ દરયાએ અસવદ તો ભુલ ગયે.

મુનશી અનદાજ—હાં, મૈં ભુલ ગયા હું કયું કે મૈં અગર દરયાએ અસવદમેં સૈલાબ હોતા તો મેરા તમામ ઇલ્મ મલ્યામેટ હોતા. કીસ્સા કોતાહ, મેરે વાલીદૈન મેરે સહતકી હીફાઝત કરને મેરે પીછે પડે, મુજહે સબસે ઉમદા ગીઝા મીલતીથી, સબસે ઉમદા કપડે ઔર એક ટમ ટમ (ડોગ કાર્ટ) ફીરનેકે લીએ.

અથ્થાર—સૈર કરનેકો યા જી ચાહેસો કરને.

મુનશી અન્દાજ—આપ ચાહેં જો સમજેં. મેરા દીલ કુશાદા હુઆ હૈ, મેરા તજરૂબા બઢ ગયા હૈ, ઔર મેરે ખ્યાલાતોંમેં માકુલ તબદીલી હુંઈ હૈ ઔર મેરા દીમાગ શાએરાના ઇલ્મકે દરયાસે બારયાબ હોનેકા શાયકથા.

આઝાદ—કયા અજીબ !

આસફ—હાં, યેહ અજીબ બાત હૈ.

અથ્થાર—બીલકુલ નહિ.

અય્યાઝ—કીસલીએ નહિ ?

અથ્થાર—કયું કે મુનશી સાહેબ પૈદાયશી શાએર નઝર આતે હૈં ઔર જો તબદીલી વાકે હુઈ ઉસસે વહો શાએર નહિ બને.

અય્યુબ—આપકો મુનશી સાહેબકી નીસબત ઉન્કે ખુદસે ઝીયાદા વાકીફીયત હૈ.

મુનશી સાહેબ—બહોત ઠીક, મેરે નવજવાન દોસ્ત અય્યુબ !

આઝાદ—અબ જવાન મુનશી સાહેબ, આપકે બનાએ હુએ ચંદ અશઆર સુનાઇએ.

મુનશી સાહેબ—બહોત ખુશીકે સાથ કયા આપ રૂબાઇયાત યા ગાને સુન્ના ચાહતે હૈં.

આસફ—હાં, જનાબ, ગાને.

સબ—મુનશી સાહેબ ગાના ગાઇએ.

મુનશી અન્દાઝ—નવ જવાન દોસ્તો, મુજહકો માનો યા ન માનો લેકીન મેરા દીલ ખુશીસે ભરા હુવા હૈ ઔર બગૈર એક સતરકે પઢે યા હરફકે દેખે યા કીતાબોંકે દેખે બગૈર હાઝીઝકી એક ગઝલ મેરે દીમાગમેં ઝરબરક હુઈ હૈ.

ગાના.

અગરઆં તુરકે શીરાઝી બદસ્તે આરદ દીલે મારા
બખાલે હીંદોશ બખશમ સમરકંદો બુખારારા
બદેહ સાકી મએ બાકી કેદર જન્નત નખવાહી યાફ્ત
કીનારે આબ રૂકના બાદ વ ગુલગશ્ત મુસલલારા
ફીગાને કીન લોલીયાન શુખશીરીન કાર શહેર આશોબ
ચુનાન બુરદંદ સબ્ર અઝ દીલ કે તુરકાન ખવાન નેમાંરા
ઝે ઈશક ના તમામ મા જમાલ યારે મુસ્તગનીસ્ત
બઆબો રંગો ખાલોખત ચે હાજત રવી ઝેબારા
મન અઝાન હુસને રોઝ અફ્ઝુન કે યુસુફ દાશત દાનીસ્સતમ
કે ઈશક અઝ પરદએ અસમત બરૂન આરદ ઝલેખારા
હદીસ અઝ મતરેબ મીગુ દર અઝ દહેર કમતરજુ
કે કસ ન કીશવદ ન કુશાયદ બહીકમતે ઈન મેમાંરા
નસીહત ગોશકુન જાનાં કે અઝજાન દોસ્તતર દારંદ
જવાનાને સઆદતમંદ પંદ પીર દાનારા
બદમ ગુફ્તી વ ખુરસંદમ અફાકલ્લાહો નકો ગુફ્તી
જવાબે તલખ મીઝેબદ લબે લાલે શકરખારા
ગઝલ ગુફ્તી વ દુરરે સુફ્તી બયા વ ખુશ બેખ્વાન **હાફીઝ**
કે બર નઝમે તો અફ્શાનદ ફલક અકદે સુરૈયારા.

(સબ તાલીયાં બજાતે હૈં ઔર "બહોત અચ્છા" "બહોત અચ્છા" કહેતે હૈં.)

આવાઝ—ફીલ-હકીકત મુનશી સાહેબ આપ એક અચ્છે ગવૈયએ હૈં.

મુનશી અન્દાઝ—મેરે પ્યારે દોસ્ત આઝાદ અગર મૈં ચાહતા તો તાનસંગસે ભી બઢ જાતા.

અય્યાર—અહા, ઐસા નકીજીએ દુન્યાકા કયા હશર હોગા.

આઝાદ—(હંસકર) વાકઈ આપ એક બામઝાક લડકે હૈં.

મુનશી અન્દાઝ—લેકીન મૈં ઐસા કરનેસે બાઝ રહેતા હું કયું કે આજ કલ ઈલ્મે મુસીકી "જન્ટેલમેન" કી લીયાકત માની નહિ જાતી.

અય્યાર—અહા, બહોતસે "જન્ટેલમેન" સબસે આલા ગવૈએ હૈં.
બરાહે મહેરબાની ઉઝર ન કીજીએ,

આઝાદ—અબ આપ ફીરસે મઝેકા બીગાડતે હૈં.

અય્યાર—બહોત ઠીક મૈં માનીંદ ચુહેકે ખામોશ રહુંગા.

મુનશી અન્દાઝ—નીહાયત હી આલા દરજ્જેકા શાએર ઔર ગવૈઆ હોનેકે બાએસ મૈંને ફારસીકી તાલીમ પર તવજહો કી ઔર ગુલીસ્તાન, બોસ્તાન, અનવારે સુહેલી, શાહનામો ઔર માલ ખુદ કા મુતાલેઆ કીએ બગૈર મુજહે મેરે અચંભેસે માલુમ હુવા કે મૈં ઉન તમામ કે મુસન્નીફોંસે ઇલ્મ ઔર ફસાહતમેં બઢ ગયા.

(સબ દીલસે હંસ્તે હૈં)

અય્યાર—લેકીન શેકસ્પીઅર, મીલ્ટન, પોપ, શેરીડન, કોવેલ, કોલમેન, ઔર ટેન્નીસન કી નીસબત કયા?

મુનશી અન્દાઝ—મૈં ઉન્કા રફ્તા રફ્તા ઝીકર કરુંગા.

અય્યાર—ખામોશ રહો ભાઇઓ કયું કે મૈં ઇન્કી નીસબત જાનનેકે લીએ ખાહેશમંદ હું.

મુનશી અન્દાઝ—અબ મૈં આપસે કહતા હું ઔર બહોતહી હીજાબકે સાથ કે ગરચે મૈંને પહેલે બી. એ. તક તાલીમ હાસીલકી હે મુજહમેં શેકસપીઅર, મીલટન, શેરીડન, પોપ, કૅાવેલ, કોલમેન, ટેન્નીસન ઔર દુસરોંસે ઝીયાદા ઇલ્મ ઔર ફસાહત હૈ; મુજહે એક છોટા કિત્આ શેકસપીઅર કા યાદ હૈ જીસકી કે મૈંને ખુદ શેકસપીઅરસે બઢ કર શરહ કીથી જ્હો યેહ હૈ. શેકસપીઅર કહેતા હૈ:—

વૉટસ ઇન એ નેમ ? ધેટ વહીચ વી કૉલ અ રોઝ
બાઈ એની અધર નેમ વુડ સ્મેલ એઝ સ્વીટ.

(સબ તાલીયાં બજાતે હૈં.)

અબ ઇસકી માના યહી હે કે નામમેં કુછ નહિં; ગુલાબ તો ગુલાબહી હૈ ફીર આપ ચાહેં વહો નામ ઉસે દેં; મસલન મૈં ખુદ, મૈં જો હું વહી હું; ચાહે આપ મુજહે

મુનશી અન્દાઝ કહેં ચાહે મોલવી અંદાઝ યા આલમ યા ફાઝલ અંદાઝ કહેં યા શમસુલ ખરરાન કહેં મેરા મતલબ શમસુલ ઉલમા હૈ. યેહ તો ઝબાન ફીસલ ગઇથી.

(સબ દીલસે હસ્તે હૈં.)

અય્યાર—આપ બહોતહી સચ્ચે હો, જનાબ મુનશી સાહેબ.

આઝાદ—(હંસકર) સચમુચ. અય્યાર, ચુપ રહો.

આસફ—જનાબ દુસરા ગાના સુનાઇએ ઔર હમેં કહીએ કે આપ તમામ જહાંમેં ઇતને મશહુર કૈસે હૈં.

મુનશી અન્દાઝ—મેરે પ્યારે આસફ આપ દુન્યા કે સબસે ઝીયાદા હુશીઆર ઔર અકલમંદ નૌજવાન ઇન્સાનોંમેં સે એક હૈં.

અય્યાર—હમારે પ્યારે આસફકે સરપર કુલ તારીફોંકા પુલંદા લાદો યા બેહદ તારીફેં નીસાર કરો. મૈંભી આપકા ખુશીસે સાથ દેતાહું કયું કે હમેં ઉસકે ખર્ચસે તનાવલે તઆમકી દાવત મીલી હૈ.

આઝાદ—યેહ કૈસા મઝાક ! શાબાશ પુરાને અય્યાર ! આખેરશ આપ અય્યાર હૈં.

મુનશી અન્દાઝ—મૈં રાસ્તીપર હું કયું કે પુરાની કહાવત હૈ કે "જીસકા ખાંએં ઉસકા ગાએં." (સબ દીલસે હસ્તે હૈં)
મેરી લાસાની શાહેરતકા બાએસ યેહ હૈ કે મુજહે એક ઉમદા ખાસીયત કી બક્ષીસ હૈ ઔર મેરા સાની દુન્યામેં આપ ન પાએંગે ગરચે આપ જલતી હુઈ શમા લેકર દીન દાઢે તાલાશ કરેં. (સબ હસ્તે હૈં.)

અય્યાર—નહિ, નહિ; કયું કે દીન દાઢેભી જનાબ મુનશી સાહેબકે માનીંદ કોઇ મીલ નહિ સકતા.

અય્યુબ—તો સીર્ફ અંધેરેહીમેં મુંનશી સાહેબકે માનીંદ કોઇ નઝર આસકતા હૈ ! (સબ હસ્તે હૈં)

આઝાદ—ઇસકા મતલબ યેહ કે દુન્યાકે એક સીરેસે દુસરે સીરેતક હમારે મુનશી સાહેબ કે માનીંદ દીમાગ ઔર ઉમરકે ખુબીયોંકે સાથ કીસી આદમીકાભી મીલના દુશવાર હૈ.

આસફ—ઇસ્કે યહી માના હૈં કે હમ તમામ દુન્યાકે સતેહપર જીસમેં તમામ મુલક ઔર દરયા સમાએં હૈં હમારે લાયક મુનશી સાહેબકે મીસાલ કોઈ આદમી પા નહિ સકતે. અબ મુનશી સાહેબ (મુખાતીબ હોકર) આપકી સવાનેહ ઉમરી ખતમ કીજીએ.

મુનશી અન્દાઝ—મેરે દોસ્તો! અબ, આપ મૈં જો કુચ્છ કહેતા હું ઉસકે માના સમજ સકતે હૈં. વહો નેકબખ્ત સીતારા જીસ્કે ઝેર સાયે મૈં પૈદા હુવાથા મૈં જહાં જાતા હું ઔર જો કુચ્છ કરતા હું ઉસ્મેં મુજહ ફતેહ દેતા હૈ.

અય્યાર—યાને આપકી ફતેહમંદી કા બાએસ બખતાવાર સીતારા હૈ ન કે આપકે ઝાતસે કોઈ ખાસ લીયાકત.

મુનશી અન્દાઝ—ચાહે જો આપ કહેં મગર યહાં તો વાકેઆત હૈં. કયા આપ સબ મેરે શૌકીન નહિ? કયા મૈં આપકા ચહેતા નહિ હું? કયા મુજહે આપકી ઔર મેરે દુસરે તમામ દોસ્તોંકી મહોબ્બત નહિ હૈ?

આઝાદ—ફીલ-હકીકત, હમ સબકો હૈ.

અય્યાર—ઔર મુજહકો ફીલ-હાલકે મજમેસે કીસીભી શખસસે ઝીયાદા હૈ ઇસિકા સબુત દેનેકે લીએ મુજહે એક ગાના ગાને દીજીએ જો કે મૈં ને હમારે જનાબ મુનશી સાહેબકે તારીફમેં તૈયાર કીયા હૈ:

ગાના.

સબ મુનશીયોંમેં તુમહો—આલીવીકાર મુનશી,
કરતે હૈં જાન અપની—તુમપર નિસાર મુનશી;
લીખદો જો એક નુકતા—માના મેં હો વ્હો દફતર,
હોતે કહાં હૈં ઐસે—જાદુનગાર મુનશી;
જો વસ્ફ હૈં તુમ્હારે—દેખે નહિ કીસીમેં,
કહેનેકો યું તો સાહેબ—હૈં બેશુમાર મુનશી;
મૈં તો યહી કહુંગા—તુમસા નહિ હૈ કોઈ,
અય્યાર મેરે આગે—આએં હઝાર મુનશી.

(મુનશી સાહેબ સમેત સબ તાલીઆં બજાતે હૈં)

આસફ—શાબાસ, અય્યાર, આપકા આવાઝ કીતના સુરેલા ઔર ઉમદા હૈ.

અય્યાર—મૈં આપકા શુક્રીયા અદા કરતા હું યેહ સબ હમારે આલીમ ઉસ્તાદ મુનશી સાહેબકે ઇકબાલકા નતીજા હૈ.

મુનશી અન્દાઝ—(બહોત ખુશહોકર) અહા, ઐસા ન કરીએ. મૈં યકીનન કહેતા હું કે મૈંને શાયદહી ઐસા ગાના સુન હોગા ઔર ઇસિ અદા વ તર્ઝસે ગાયા હોગા.

અય્યાર—જનાબ, મૈં આપકા નીહાયતહી મમનુન હું. મેરે ઇલમે મુસીકીમેં મુજહે ઔરભી તરજીહ હોતી હૈ અબ મૈં હમારે દોસ્ત આઝાદકો ગાનેકું લીયે કહતા હું.

સબ—(તાલીયાં બજાકર) વાકઈ.

આઝાદ—ગાઉં ! ફારસીમેં !

ગાના.

રૂબાઇઆત.

ચું તુ ખુશનુદ અઝ કઝાએ હક શવી,
આકીબત ઝેઅહલ રઝાએ હક શવી;
વર તો ચશમ અઝગૈરે હક પોશીદઇ,
દર તલબગારી એ કોશીદઇ;
જાએ આં દારદ કે બરદારી નકાબ,
પસ બબીની દર જમાલશ બેહીસાબ;
ચું યકે ખ્વાની વ યકી ગુઈ,
બદો સેહ વ ચહાર ચું પોઈ;
બા અલીફ હસ્ત એ વ તે હમરાહ,
એ વ તે ચુત શુમર અલીફ અલ્લાહ:
દોસ્ત બરહર પાદશાહી પાદશાહ,
હુકમે વો રા બફએલ અલ્લાહ મા યશા.

(સબ તાલીયાં બજાતે હૈં.)

અય્યાઝ—અબ, આસફ ગાઇએગા.

મુનશી અન્દાજ—હાં, મેરે દોસ્ત, આપકો હમેં એક ગાના સુનાના ચાહીએ.

આસફ—બહોત અચ્છા, સાહેબ, બહોત ખુશીકે સાથ.

મુસદ્દસ.

ફકીરીસે પહેલે ગનીમત હૈ દૌલત,
જો કરના હૈ કર લો કે થોડી હૈ મોહલત;
યેહ કહે કર કીયા ઉન્કો ઇલ્મ પર શૈદા,
કે હૈં દુર રહમતસે સબ અહલે દુન્યા;
મગર ધ્યાન હૈ જીન્કો હરદમ ખુદાકા,
હૈ તાલીમકા યા સદા જીનમેં ચર્ચા;
ઉન્હીંકે લીયે યાં હૈ ન્યામત ખુદાકી,
ઉન્હીંપર હૈ વાં જાકે રહમત ખુદાકી;
સીખાઈ ઉન્હેં નૌએ ઇન્સાં પે શફ્કકત,
કહા હૈ યેહ ઇસ્લામીયોંકી અલામત;
કેહમસાયેસે રખતે હૈં વ્હો મહોબ્બત,
શબો રોઝ પહોંચાતે હૈં ઉસ્કો રાહત;
વ્હો જો હકસે અપને લીયે ચાહતે હૈં,
વ્હી હર બશરકે લીયે ચાહતે હૈં.
ખુદા રહમ કરતા નહિ ઉસ બશર પર,
ન હો દર્દકી ચોટ જીસ્કે જીગર પર,
કીસીકે ગર આફ્ત ગુઝર જાયે સરપર,
પડે ગમકા સાયા ન ઉસ બેઅસરપર;
કરો મહેરબાની તુમ અહલે ઝમીંપર,
ખુદા મહેરબાં હોગા અર્શે બરીંપર.

(સબ તાલીયાં બજાતે હૈં.)

(મુનશી સાહેબભી ઉન્કે સાથ ગાતે હૈં ઔર નીરત કરતે હૈં)

મુનશી અનદાઝ—પેશતર કે હમ મજલીસ બરખાસ્ત કરેં, અય્યાઝ ઔર અય્યુબકોભી ગાના ચાહીએ.

અય્યાઝ ઔર અય્યુબ—બહોત અચ્છા, બખુશી લેકીન મુનશી સાહેબ આપ અપની સવાનેહ ઉમરીતો પુરી કીજીએ.

મુનશી અન્દાઝ—હાં, મેરે પ્યારે દોસ્તો, મૈં ઝરૂરહી કરૂંગા ઔર ઉસકે બાદ મૈં એક ગઝલ કંપની બરખાસ્ત કરનેકે લીએ કહ સુનાવુંગા.

અય્યાર—કૌનસી કંપની, જનાબ? જુટ ઔર શુઝ બનાનેકી કંપની!
(સબ હસ્તે હૈં.)

અય્યાઝ—અય્યાર અબ ગાઇએગા.

અય્યાર—ગઝલ સુનાતા હૈ:—

ગઝલ.

દીખલાએ દાગ દીલને ગુલીસ્તાન નયે નયે,
વહશત દીખા રહી હૈ બયાબાન નયે નયે;
જોરે બુતાંસે મુજહકો ઇલાહી બચાય્યો;
પૈદા હુએ હૈં જાનકે ખ્વાહાં નયે નયે;
મૈં ઇસ તરફ જુનું તેરે હાથોંસે તંગ હું,
લાવું કહાંસે રોઝ ગીરેબાં નયે નયે;
કીસ્તરહ હો ગુઝર દરે જાનાંપે ઐ **નીયાઝ**,
દરબાં નયે નયે હૈં નીગહેબાં નયે નયે.

આસફ—અબ, અય્યુબ, આપકી બારી હૈ.

અય્યુબ—અચ્છા. મુજહે કહેનેકી ઇજાઝત દીજીએ કે મેરા આવાઝ ઠીક નહિ હૈ લેકીન અગર આપ મેરે ગાનેપર ઇસ્રાર કરેં તો મૈં આપસે ઇલ્તેમાસ કરતા હું કે મુજેહ ચંદ રૂબાયાત **મસનવી શરીફસે** કહેને દેં.

સબ—બહોત ખુબ! શાબાશ!

આઝાદ—અબ. મુનશી સાહેબ, હમારે જાનેસે પેશતર આપ અપને ઝીંદગીકા હાલ ખતમ કીજીએ ઔર ફીર એક ગઝલ ગાઇએ.

મુનશી સાહેબ—વાકઇ, બખુશી. આપકી યાદદાશ્તકો તર વ તાઝા કરનેકે લીએ મુજહે આપ કહેનેકી ઇજાઝત દેં કે હમારે દોસ્ત આસફને મુજહસે પુછા કે ઇસકા બાએસ કયા હૈ કે મૈં ઇતના મશહુર કયું હુવા દુસરે લફઝોં મેં કહીએ તો મૈં કીસલીએ દુસરોંકો મેરે મુલાકાત

કી ખુશનુદી ઔર ઈઝઝત બક્ષતા હું; મૈં કીસલીએ આપકા ઈતના દીલદાદા હું; ઔર કયું લોગ ઈતના મેરે પીછે પડે હૈં; કીસલીએ હર જાએ મેરી ખુશ આમદીદ હોતી હૈ ઔર કીસલીએ હરએક શખસ જો મુજહે મીલતા હૈ નફીસ ખાને ઔર મઝેદાર ચાએકે પ્યાલોંસે મેરી મહેમાન-નવાઝી કરતા હૈ. ઈસ્કા સબબ ઢુંડના કુચ્છ દુશવાર નહિ કયું કે મૈં હરેક ચીજ અંદાઝકે સાથ કરતા હું. જબ મેરા નામ રખના મંઝુર થા તો મેરી પ્યારી ઔર અઝીઝ નાનીને એક માકુલ નામ ઢુંડનેકે લીએ બહોત ગૌર વ ખૌઝ કીયા. ઉન્હોંને બહોતસે લોગોંસે મશવેરા કીયા લેકીન જો નામ બતલાએ ગયે થે વહો સબ કાફી નથે. કીસીને કહા મેરા નામ અરસ્તાતાલીસ રખા જાએ, કીસીને ફલાતુન, કીસીને હારૂન રશીદ, કીસીને સીકંદરે ઝુલકરનૈન ઔર કીસીને કહા કે જહાંગીર કયું કે મૈં ઈતના ખુબસુરત હું.

અય્યાર—અહા ! લેકીન, જનાબે મન, આપકી નુરજહાંન કહાં હૈં ? (સબ હસ્તે હૈં.)

આઝાદ—ખામુશ રહો.

મુનશી અન્દાઝ—લેકીન મેરી ભલી ઔર પ્યારી નાની કો કોઈ નામ મરગુબ નહિ હુવા; આખેરશ, મેરી પરનાની ઉન્કે મદદકો આઈ.

અય્યાર—લેકીન આપકે દાદા ઉસવકત કહાંથે ?

આઝાદ—વહો તો વહીં હોને ચાહીએ. (સબ હસતે હૈં)

અય્યાર—શાયદ ઉન્હોંને અપની બીવીકો જો બડી બુઢી હૈ ઇસ અહમ કામકે લીએ "પૉવર ઑફ એટૉરની" યાને મુખતારનામા દીયા હોગા. (સબ હસ્તે હૈં.)

મુનશી અન્દાઝ—(ચીઢકર) અબ, અય્યાર, આપ ફીરસે અપની અય્યાર હરકતેં કરતે હૈં.

અય્યાર—જનાબ મૈં આપકી મુઆફી ચાહતા હું.

અય્યાઝ—મુનશી સાહેબ, ઇનસાફ્કે ખાતીર મુજહે કહેને દીજીએ કે અય્યાર બહોત લાઈબ હોના ચાહતા હૈ ક્યુંકે આપકે ઝીંદગીકે હાલાત તારીખી વાકેઆ હૈં. (સબ ઝોરસે હસ્તે હૈં.)

અય્યુબ—અલબત્તા ઇસિકો નામવર ઔર બડે શખસોંકી સવાનેહ ઉમરીયોંકે સાથ તારીખ હીંદમેં દરજ કરના ચાહીએ. (સબ હસ્તે હૈં)

મુનશી અન્દાજ—(ઉસે માનીંદ શાબાશીકે સમજકર) આપ મહેરબાન હો અય્યુબ; ઔર તુમ રાસ્તભી હો. (સબ હસ્તે હૈં.)

આઝાદ—યેહ આપકે લીએ શાબાસી હૈ.

મુન્શી અન્દાઝ—કીસ્સા કોતાહ મુજહે કહેને દીજીએકે મેરી ભલી પરદાદીને બગૈર કીસી તાઅમ્મુલકે કહા કે મેરા નામ "અન્દાઝ" રખા જાએ કયુકે મેરે તીફલાના ચહેરેસે યા જૈસીકે કહાવત હૈ "પુતકે પાંવ પાલનેમેં નઝર આતે હૈં" મેરી પરદાદીને ઇસિતરહસે હરચીઝકી જાંચપડતાલકી ઔર બાદ દુઆએ ખૈર કે મેરા નામ "અનદાઝ" રખા.

આસફ--લેકીન અનદાઝકે માના કયા હૈં!

મુનશી અન્દાઝ—ઇસિકે લીએ શરેહકી ઝરૂરત હૈ ઔર બહોતહી તફસીરકી ઝરૂરત હૈ. ઇસ્કા મતલબ યેહ હૈ કે "અન્દાઝ" યાને "અદાએ દીલપઝીર" "દીલ-કશ અદા."

મીઠાઈ, મીસરી, ગન્ને, નારજીલ, અખરૂટ, બાદામ, છુહારે ઔર હરેક નફીસસે નફીસ મેવજાત બહોત હી ફૈયાઝાના તૌરપર તકસીમ કીએ ગએ.

અય્યાર—મેરે હીસ્સેમેં ઉન્મેંસે તો કુચ્છભી ન આયા!

અય્યાઝ—કયુંકે આપ ઉસવકત પૈદાહી ન હુવેથે.

અય્યુબ—અય્યાર, ઝાડપર થે.

આઝાદ—મેરી ઉમર એક સાલકી હોની ચાહીએ.

આસફ—મૈંભી ઉસી ઉમર કા હુંગા.

અય્યાર—ફીર મૈં કહીંભી ન થા! કૈસી કીસમત હૈ?

મુનશી અન્દાઝ—મેરે પ્યારે દોસ્તો આપ સબ તો ગૈર હાઝીર નહિ હુએ હોંગે.

અય્યાર—યેહ તો તારીખી વાકેઆ હૈ.

આઝાદ—યા શાયદ હીસેકા.

મુનશી અન્દાજ—ખુશી મનાઈ ગઈ ઔર નૌકર ચાકર વ દીગર મુતઅલ્લીકીનકો ક્રિયાઝાના ઈનઆમાત મીલે.

અય્યાર—મુજહે ભુલ ગયે થે! (સબ હસતે હૈં)

મુનશી-અન્દાજ—યહાં તક કે મેરે પ્યારે અબ્બાદો યેહ ન સુઝી કે વહો કયા કરે.

અય્યાર—બહેતર તો યેહ હોતા કે વહો આપકો ઉન્હેં ઈન પૈસોંકી મુશકીલીમે ડાલનેકી વજહસે લાવારીસ કરતે.

(સબ ઝોરસે હસ્તે હૈં.)

અય્યાઝ—મૈં મુનશી સાહેબ કે તરફસે લીક લુંગા, કયું કે મુનશી સાહેબકે લાએક વાલીદને અપને મનસે પૈસે ખર્ચ કાએ ઔર કીસલીએ મુનશી સાહેબ બેચારે તકલીફ ઉઠાએ!

અય્યુબ—મુનશી સાહેબકે વાલીદકે તરફસે મૈં વકાલત કરૂંગા ઔર બહસ કરૂંગા કે ચું કે મુનશી સાહેબ પૈદા હુએ લેહઝા ઉન્હોંને ઉનેંહ તકલીફમેં ડાલા.

આઝાદ—અગર મૈં જજ બના તો મૈં મુનશી સાહેબકે કીસમતકે ખીલાફ "ડીકરી" કર દુંગા.

આઝાદ—અગર મૈં અદાલતકા કારપરદાઝ હોતા તો મૈં મુનશી સાહેબકે વાલીદકો મુનશી સાહેબકે વીરસેમેંસે કુલ અખરાજાત મુજરે અદા કરને કહેતા ઔર ઉનકો બીલકુલ બીલા વારીસ ન ઠેરાતા.

અય્યાર—અગર મૈં કઝયાદલાલ હોતા, તો મૈં બાપ બેટે દોનોંકો ખુબ ચારાજુઈ કરનેકી હીમ્મત દેતા યહાંતકકે દોનોંકા માલ વ અસબાબ લુટ જાતા, દૌલત પુરી હોજાતી ઔર પુરે મલ્યામેટ હો જાતે.

(સબ હંસતે હૈં, મુનશી સાહેબભી હંસતે હૈં.)

મુનશી અન્દાજ—આપ બહોતહી બામઝાક નવજવાન હો, અય્યાર. ફીલહકીકત મૈંભી હંસે બગૈર રહે નહિ સકતા. અહા, આપ ઐસે ઠઠોલ હૈં!

અય્યાર—યેહ આપકી શફ્કકત ઔર ભલમનસાઇ હૈ જો આપકો યેહ કહેને દેતી હૈ. મૈં હંમેશા મનતકસે બાત કરતાહું.

(સબ મુનશી સમેત હંસતે હૈં.)

મુનશી અનદાઝ—અબ મેરી સવાનેહ ઉમરી ખતમ કરનેકે લીએ મુજહે કહેને દો કે સાડે સતરા રોઝ તક ખુશીઆં મનાઇ ગઇ.

અય્યાર—અએ જનાબ, આપકે વાલીદને તો ઉન્કી "કયાજ્યુઅલ" રઝાકા બહોતેરા હીસ્સા સર્ફ કીયા હોગા.

(સબ મુનશી સમેત હંસ્તે હૈં.)

મુનશી અનદાઝ—મૈંને યાદદાશત લીખ નહિ રખી. (સબ હંસ્તે હૈં). ફીર આપ દેખતે હૈં કે મેરી પૈદાયશ કૈસી મનાઇ ગઇ.

અય્યાર—જનાબ ઇસિવાકેઆ કો મશહુર કરનેકે લીએ કુચ્છ તોપેં ભી છોડી ગઇ થીં? (સબ હંસ્તે હૈં.)

આઝાદ—સચમુચ, આપ બડે ઓહદે લડકે હો.

મુનશી અનદાઝ—અહા, ઉન્હેં અપના ઉભરા દીલ ખુશ કરનેદો. અબ મુબારકબાદીકે તારેં હર જગહસે આને લગીં.

અય્યાર—મૈં ખ્યાલ કરતાહું કે શાયદ ચીફ કમીશનર ઔર જજોકીં તરફસેભી આએ હોંગે. (સબ હંસ્તે હૈં.)

મુનશી અનદાઝ—ગરચે મેરે વાલીદ પુરાને ખાનદાનકે હૈં લેકીન ઉન્કી ઇતની આલા "પોઝીશન" નહિ કે ઐસે બડે બડે ઑફીસર તાર રવાના કરેં લેકીન અગર મેરી યાદદાશત ઠીક હૈ તો મુજહે ઇતના તો ઝરૂરહી યાદ હૈ કે એક તાર હુઝુર લેફટનંટ ગવરનર સાહેબ બહાદુરકી તરફસે આયાથા. (સબ ઝોરસે હંસ્તે હૈં)

આઝાદ—ઇસિસે કયા? સરકાર દૌલતમદારકે તમામ વફાદાર નૌકરોંકો ઉન્કે બાલા અફ્સર ઐસીહી ઇઝઝત કરતે હૈં.

મુનશી અનદાઝ—મેરી સવાનેહ ઉમરી તો ખતમ કરૂં.

અય્યાર—જનાબ મુજહે ખૌફ હૈ કે વહો કભીભી ખતમ નહોગી.

(સબ હંસ્તે હૈં.)

મુનશી અનદાજ—હાં, ઐસાહી હૈ. (સબ હંસ્તે હૈં) ક્યું કે મૈં તો કોઈ મામુલી આદમી નહિ હું. (સબ હંસ્તે હૈં). અચ્છા, મેરે બુઝોરગ વાલીદૈનકે સબ દોસ્તોંને મુબારકબાદીયાં ભેજી. મેરે આઇંદા ઝીંદગીકે લીએ હરકીસમકી પેશીનગુઇઆન હુઈ ઔર મેરે પૈદાયશકે શોહરતમેં ગઝલેં બનાઈ ગઇં.

અય્યાર—કીતની લોલીયાન બનાઈ ગઈ? (સબ હંસ્તે હૈં.)

મુનશી અનદાજ—મૈંને સહી હીનસા લીખા નહિ થા. (સબ હંસ્તે હૈં.) પેશતર જૈસા કે મૈને અર્ઝ કીયા મુજહે મદરસેમેં દાખીલ કીયા લેકીન દો ચાર બરસકે બાદ મદરેસેસે મુજહે નીકાલ લીયા ગયા. સાડે સૈંતીસ બરસકે ઉમરકે બાદ મૈં ખાનગી ટ્યુશન હાસીલ કરનેમેં ખુશ કીસમત નીકલા ઔર ગુઝીશતા દસ સાલસે મૈં યહી પેશા કરતાહું ઔર મેરે બેશબહા ઇલિમ ઔર વસી તજરૂબે કે ફાયદે ફૈલાતાહું. જો કોઈ મેરે તાલીમ ઔર તરબીયત કે અચ્છે અસરકે સાયે આતા હૈ યા આવેગા વહો ઝરરહી દુન્યામેં અપના નામ પૈદા કરેગા. (સબ હંસ્તે હૈં.)

અય્યાર—જૈસા કે આપને સાડે સૈંતીસ બરસકે બાદ કીયા હૈ, જનાબ! (સબ ઝોરસે હંસ્તે હૈં.)

મુનસી અનદાજ—મેરે દોસ્તો મૈં અપની કીસમતપર રઝામંદ હું.

અય્યાર—લેકીન આપકે દોસ્તતો નહિં હૈં. (સબ હંસ્તે હૈં.)

મુનશી અનદાજ—મૈં ઉન્કે હમદર્દીકે લીએ ઉનકા મમનુનહું.

અય્યાર—અહા, બરાહે મહેરબાની ઇસ્કા ઝીકર ન કીજીએ. (સબ હંસ્તે હૈં)

મુનશી અનદાઝ—અબ મૈં અપની કીશતી ચલાતા હું.

અય્યાર—મુજહે ઉમીદ હૈ કે આપ ડુબેંગે નહિ. (સબ હસ્તે હૈં.)

મુનશી અન્દાઝ—મુજહે તો ઐસી તવકકો નહિ, ઔર આપ મેરે નવજવાન દોસ્તો મેરે લીએ દુઆ કરેં ઔર મૈં આપકે લીએ માંગુગા કે હમ સબ સર સબઝ રહેં.

ઔર જૈસા હમારે દોસ્ત આસફને વાદા કીયા હૈ હમ હમેશા ઉમદા ઝીયાફતેં ખાને બુલાએ જાએં.

સબ—આમીન!

અય્યાર—જનાબ, મૈં તહે દીલસે ઇસ દુઆમેં શરીક હોતા હું. હમારે દોસ્ત આસફકી કૈયાઝી કાયમ રહે! આમીન! આમીન!!

મુનશી અન્દાઝ—હાં, આમીન! તમામ કીસ્સા ખતમ કરને દીજીએ.

અય્યાર—જનાબ ઝરા સબ્ર કીજીએ, હમેં ખાના ખતમ કરને દીજીએ. (સબ હંસ્તે હૈં.)

મુનશી અન્દાઝ—હાં, યેહ તો હમ ખુશીસે કરેંગે.

અય્યાર—ઔર આપ અડતાલીસ ઘંટેકે રોઝે કે બાદ ઝીયાદા ખુશીસે ખાએંગે. (સબ હંસ્તે હૈં.)

મુનશી અનદાજ—હાં. મેરે નવજવાન ઔર ખુશમીજાઝ દોસ્ત. રોઝે કે બાદ ઇશતેહા બઢતી હૈ ફીર એ બ્યાન કરના કે મૈં ઇતના મશહુર હર જગહ હરેકસે હું ઇસ્કિકા બાએસ યહી હૈ કે મૈં કીસીકીભી નુકતેચીની નહિ કરતા હું કયુંકે નુકતેચીની ઇનસાનમેં સબસે બુરી બદી હૈ. અગર આપકો કોઇભી ચીઝ બુરી માલુમ હો, તો અપને દોસ્ત કો બુર્દબારીસે ઉસે સમજા દો તો વહો ઉસે સુનેગા ઔર આપકી ઇઝ્ઝત કરેગા. મગર અવામ યેહ ખ્યાલ કરતે હૈં કે આપ કી નસીહત કા કોઈ અસર ન પડેગા, તો ખામુશ બૈઠીએ.

અય્યાર--યા દુસરે લફ્ઝોંમેં દોરંગી બનયે.

મુનશી અનદાઝ—નહિ, નહિ, લેકીન ખામોશ હોજીએ ઔર એક મુફીદ મોકેપર ઉસ્સે ગુફતગો કીજીએ ઔર વહો ઝરૂરહી ઉસે સુનેગા. યહી મેરી આદતને મુજહે સબસે હરદીલ અઝીઝ બનાયા હૈ.

અય્યાર—ઔર બડે બડે ખાને ખાનેકી આદતનેભી હરદીલ અઝીઝ બનાયા હૈ. (સબ હસ્તે હૈં.)

આઝાદ—આપ કીસ ચીઝ કે ઝીયાદા શૌકીન હૈં?

અય્યાર—જી, મૈં બહોત બહોત શૌકીન હું ઔર મૈં હમેશા યેહ મૌકા તાકતા હું કે બડી બડી ઝીયાફતોં ખાનેકે લીયે બુલાયા જાંવ. મુનશી સાહેબ કયા આપ ઇસિકે શાયક નહિ હો?

(સબ હસ્તે હૈં.)

મુનશી અનદાજ—હાં, મૈંભી બુલાયા જાતા હું. સચ તો યેહ હૈ કે સીર્ફ દોસ્તોંકો મમનુન કરને કે લીએ મૈં તમામ રકાબીયાં હલ્કમેં ઉતાર જાતા હું; ઇસિકા બાએસ યેહ હૈ કે અગર કીસી દોસ્તને દાવત દી ઔર આપને કમ ખાયા તો ઉસકી દીલશીકની હોતી હૈ ઔર ઉસે ખ્યાલ ગુઝરતા હૈ કે આપ ઉસ્કી દાવતકી કદર નહિ કરતે.

અય્યાર—જનાબ, આપ બડે બડે ઝીયાફતેં ખાનેકે લીએ એક "પેટન્ટ" લીજીએ. (સબ હસ્તે હૈં.)

આઝાદ—ઔર, આપ, અય્યાર, મસખરે બન્ને કે લીયેભી!

અય્યાઝ—ઔર ખુશતબા જવાન હોનેકે લીયેભી!

અય્યુબ—ઔર આખેરશ ગંદી નુકતેચીની કરને કે લીયે.

અય્યાર—મૈં આપ સભોંકા મશકુર હું ઔર ખુસુસન જનાબ ઐયાર કા મમનુન હું.

મુનશી અનદાજ—ઇસિલીયે આપ દેખતે હૈં, મેરે પ્યારે ઔર મુશરીક દોસ્તો કે જો નામ મુજહે દેનેમેં આયા હૈ—

અયાર—આપકે લાયક નાનીને બખ્તાવર સીતારે કે સાયે!

આઝાદ—ખામુશ રહો, અય્યાર!

મુનશી અનદાઝ—વહો કયું ચુપ રહેં!

અય્યાર—યેહ બજા હૈ, જનાબ! મૈં તારીખહીકો દોહરાતા હું.

આઝાદ—ઔર સહી હીન્સેકો!

મુનશી અનદાજ—(ખુશ હોકર). આપ દોનોં બજા કહેતે હૈં. ઔર બીલ્કુલ, બીલકુલ બજા! અબ મેરી નામી ઝીંદગીકા મુખતસર અહવાલ બયાન કરને કે બાદ હમ તમામ માહઝર તનાવુલ ફરમાને ચલેં.

આસફ—બહોત ખુશીસે.

આઝાદ—લેકીન હમારે જાને કે કબલ હમેં ગાના સુન્ના ચાહીએ.

અય્યાર—અગર વહો મુનશી સાહેબ કે તારીફમેં હે તો મૈંભી શરીક હુંગા.

અય્યુબ—ઔર મૈંભી શરીક હુંગા.

આસફ—અહા, હમસબ તાલમેં શામીલ હોં!

આઝાદ—આપ બજા ફરમાતે હૈં.

મુનશી અન્દાઝ—અબ મેરે દોસ્તો, મૈં સબસે અચ્છા ગાના સુનાવંગ જો આપને પહેલે કભી ન સુનાહો.

અય્યાર—મૈં ઉમીદ રખતાહું કે **ઇન્દ્ર સભા** મેંસે નહિ.

આઝાદ—મુંનશી સાહેબ, ઉસ્કા મુસન્નીફ કૌન હૈ?

અય્યાર—મૈં આપસે બ્યાન કરતાહું કે મુનશી સાહેબ **ઇંદ્ર સભા** કે શોકીન હૈં.

મુનશી અન્દાઝ—આપકા કયા મતલબ હૈ! કયા મૈં આલીમ નહિ હું? કયા મૈં શાઇસ્તા નહિ હું? કયા મૈં ઇતના બેદાર મગઝ નહિ હું કે આપ મુજહપર બુરે ગાનેં ગાને કા શુબહ કરેં? જો ગઝલ મૈં આપકો સુનાના ચાહતા હું યા દુસરે લફઝોંમેં કહીએ તો જીસ્કી મૈં આપકો સુન્નેકી ઇઝઝત બક્ષતા હું વહો **"દીવાને હાફીઝ"**કી હૈ.

અય્યાર—હૈ, હૈ, મુજહકો માલુમ ન થા કે આપને ઉસ મુસન્નીફકા ભી મુતાલેઆ કીયા હૈ. અઝરાહે મહેરબાની મુજહે મુઆફ કીજીએ.

મુનશી અન્દાઝ—આપ મુજહે કયા સમજતે હૈં? આપકો મેરે નીસબત એક મઝાકાના ખ્યાલ હૈ ઐસા નઝર આતા હૈ.

અય્યાર—અહા! નહિ. બહોત અચ્છા ખ્યાલ, જનાબ! લેકીન મૈંને સોચા કે આપકો વહો હરદીલ અઝીઝ ગઝલ યાદ હોગી ઔર ઇસલીએ મૈંને આપકી યાદ દહાની કરનેકી ઇઝઝત હાસીલકી.

આઝાદ—મુનશી સાહેબ, જાને દીજીએ. હમારે દોસ્ત અય્યાર હમેશા તકરારી હૈં.

આસફ—કયા ઇતને મસખરે હૈં કે ભુલસે ભી નહી ટલતે?

અય્યાઝ—કયા ઠોલ તો નહિ!

અય્યુબ—કયા નકકાલ તો નહિ !

અય્યાર—મૈં આપકા શુક્રગુઝાર હું, મેરે પ્યારે દોસ્તો. આપ સબ બહોત મહેરબાન હૈં,

મુનશી અન્દાજ—જો કુચ્છ વહો કહેતે હૈં સચ્ચાઈ સે બઈદ નહિ. મેરે દોસ્ત અય્યાર, મુજહે કહેને દો કે બોલનેસે પેશતર આપ સોચલીયા કરેં ઐસી આદતકી મશક આપકો તરબીયત દેગી ઔર મેરી ઇસ નસીહત લીયે આપ સાલહા સાલ મેરે શુક્રગુઝર રહેંગે.

અય્યાર—(તસલીમ કરકે) જનાબ, અઝહદ આદાબ વ તસલીમાત ! મેરે કરમ ગુસ્તર ! લેકીન મુજહે મુઆફ કીજીએ ગર મૈં યેહ કહું કે "મશક મસલસે બહેતર હૈ."

મુનશી અનદાજ—જનાબ, જબ આપ ઇતની મહેરબાનીસેં, ફૈયાઝીસે, આઝાદાસી, ઇતની હશમત ઔર ઇતની નવાઝીશસે ઐસી બેશબહા નસીહત કરતે હૈં, તો આપકા બ્યાન કે જબ જનાબને ઇસિ દુન્યામેં કદમ રખ્ખા તબ સુરજ છે ફીટ ઉંચા થા મેરે દીમાગમેં જહલકને લગા ઔર મુજહેકો ખ્યાલ ગુઝરા કે આયા યેહ સુરજકી ચાલ હૈ કે વહો ઇસ્કિદર ઉંચા જાયે યા યેહ આપકી ઝાત બા બરકાતકા એક વાએઝ હૈ. (સબ ઝોરસે હંસ્તે હૈં.)

આઝાદ—ફીલ-હકીકત, અય્યાર, આપ ગઝબકે મસખરે હૈં.

આસફ—વાકઈ જો કુચ્છ અય્યાર કહેતે હૈં ઉસપર ઇનિસાફસે ગૌર કરના ચાહીએ.

મુનશી અનદાજ—દેખો, "જન્ટલમેનો" અગર આપ એક આમ તૌરસે એકહી બાઝુસે એકહી શખસ પર હમલા કરના ચાહતે હૈં, તો મૈં ગઝલ સુનાનેકી મસરૂરીયત કો છોડ દુંગા ઔર આપ મેરી સુરેલી આવઝસે મહરૂમ રહેંગે ઔર ઇન વુજુહાતસે મૈં યેહ દરખ્વાસ્ત કરતા હું કે હમ રૂખસત હોં કયુંકે ખાના ઠંડા હો રહા હૈ.

અય્યાઝ—મૈં ઈસિ દરખ્વાસ્તકી તાઈદ ઈસિ તરમીમસે કરતા હું કે કીસી ભી સુરતમેં મુનશી સાહેબ હમેં ગઝલ સુનાએં.

અય્યુબ—મૈં ઈસિતરમીમકી તાઈદ કરતાહું.

આસફ—મુનશી સાહેબ આપ ગઝલ સુનાઈએ ઔર અય્યારકી બાતોંપર ગૌર ન કીજીએ.

આઝાદ—મુનશી સાહેબ આપને વાદેસે ગુરેઝ કર નહિ સકતે.

અય્યાર—મૈ ઉમીદ રાખતા હું કે મૈં હમારે મુશફીક, મહેરબાન, આલીમ, કરમ-ગુસ્તર ઔર ખુબસુરત મુનશી સાહેબકો **હાફી**-ઝકી ગઝલ સુનાનેકી આપકો ઈઝઝત બક્ષનેમેં મુખીલ નહિ હું. મૈં ઉમીદ રખતા હું કે મૈંને **હાફી**ઝકો **ઈન્દ્રસભા** ઔર **ગુલેબકાવલી**સે દરહમ બરહમ નહિ કીયા હૈ.

આદ—અબ, મુનશી સાહેબ, હમારે દોસ્ત અય્યારને મુફસ્સીલ તૌરપર ખુલાસા કીયા હૈ.

આસફ—ઈસિલીએ આપકો અબ તામમુલ ન કરના ચાહીએ. ગઝલ સુનાઈએ ઔર હમેં ખુશ હોને દીજીએ.

મુનશી સાહેબ—મેરે નવજવાન ઔર મહેરબાન દોસ્તો, જૈસા આપ ચાહતેહો વૈસાહી હોગા. આઈન્દા આપ અપને ગરીબ દોસ્ત મુનશી અન્દાઝકો હમેશા યાદ કરેંગે. આપકો કમતરીનકી શફક્કત હમેશા યાદ રહેગી ઔર ખાક-સારકી હશમત વ ફૈયાઝીકી ખાસીયતભી પેશેનઝર રહેગી.

અય્યાર—ઠેરીએ, જનાબ! આપ કયું ઈતની સંજીદગીસે કહેતે હૈં. કયા આપ અપની અખીરી વસીયત કરતે હૈં ઔર અપના "વિલ" બનાતે હૈં?

આઝાદ—અય્યાર, હકીકતન, આપ ફીર દખલ દેતે હૈં.

અય્યાર—અચ્છા, હમેશા કે લીયે મૈં જનાબસે દુર રહુંગા ઔર અપની ઝબાન બંદ કરુંગા બશરતેકે વહો મેરે લીએ વિરસા છોડનેકો ન ભુલે.

આસફ—અબ, આપ ફીર મુંનશી સાહેબકા મઝાક કરતે હૈં. ખામુશ રહો, મેરે પ્યારે રફીક!

મુનશી અનદાજ—મેરે પ્યારે ઔર મુહીબ દોસ્તો પેશતર કે મૈં ઈસ-
દારે ફાનીસે કુચ કર જાવું, મૈં આપસે વાદા કરતા
હું કે આપ મેંસે કીસીકે ભી લીયે મેરે નવજવાન
ઔર ખુશતબા અય્યાર સમેત વિરસા છોડ જાને ન
ભુલુંગા.

અય્યાર—મુજહે ઉમીદ હૈ કે આપકે દરઝી ઔર પન્સારીકે "બીલોં"
કા વિરસા નહિ. (સબ ઝોરસે હસ્તે હૈં.)

આઝાદ—અબ ફીર અય્યાર અપની અય્યારી બતલાતે હો!

અય્યાઝ—જનાબ મુનશી સાહેબ અઝરાહે કરમ મુજહે ન છોડ દેના.

અય્યુબ—જનાબ મન, મુજહેભી ન ભુલએ.

આઝાદ—દોસ્તો, સબ્ર કરો! જનાબ હમમેંસે એક કોભી ન ભુલેંગે.

મુનશી અન્દાજ—મેરે દોસ્તો મુજહે આપકો ઝહેનનશીન કરને દો કે
આપ અપને દીમાગકો કર્ઝકા વિરસા છોડ જાનેકે
નીસબત પરાગંદા ન કરેં જૈસા કે મેરે ખુશતબા દોસ્ત
અય્યારને ગોશગુઝાર કીયા હૈ. મેરે તમામ ઝીંદગી
મેં મૈંને મેરે ખુદકે પરવરિશ કે લીએ નીસ્ફભી
તંખ્વાહ ખર્ચ નહિ કી.

અય્યાર—ક્યું કે આપ દુસરોં કે ખર્ચ પર ઝીંદગી બસર કરતે રહે.
(સબ ઝોરસે હંસ્તે હૈં)

મુનશી અન્દાજ—નહિ, મેરે દોસ્તો, મૈં દુસરોંકી શફકત પર રહેતા
થા. હફતેમે પાંચ રોઝ મૈં અપને દોસ્તોંકે સાથ
ખાતા પીતાથા ક્યું કે વહો મુજહે અઝીઝ જાનતે થે.

અય્યાર—જનાબ, યેહ તો કીફાયત શઆરીસે ઝીંદગી બસર કરને કે
લીએ આપકા દોરંગીપના થા.

મુનશી અન્દાજ—મેરે પ્યારે દોસ્તો, આપકા મેરે માનીંદ એક લાખમેં
એકહી મીલેગા. યેહ હરેક કા કામ નહિ કે ઈતની
શોહરત ઔર ઈઝઝત પૈદા કર સકે.

અય્યાર—તો વકતે કે વ્હો દુસરેકે ઘર ખાએં!

મુનશી અન્દાજ—ચાહે સો કહો મગર ઈસ તોરસે કરનેકોભી એક
શખ્સકો દુસરેકા દીલ ખીંચના ચાહીએ.

અય્યાર—યહી તો હૈ ઔર ઇસલીએ આપ ઇસ ફનમેં બેનઝીર હૈં.

આઝાદ—યહી તો હૈ. મુજહે યકીન હૈ કે અય્યાર આપભી કોશેશ કરેં તો ઇસમેં ફતેહમંદ હો નહિ સકતે.

આસફ—ફતેહમંદ હોના, અય્યાર! દુસરી તૌરસે ફતેહમંદ હો સકોગે.

અય્યાઝ—અચ્છા, અય્યારકોભી ખુદકો હરદીલ અઝીઝ બનાનેકી તરકીએં માલુમ હૈં. (સબ ઝોરસે હસ્તે હૈં.)

અય્યુબ—ક્યા વોહ જાનતા હૈ? યેહ તો મેરે લીએ એક ખબર હૈ.

મુનશી અન્દાજ—અચ્છા, મેરે દોસ્તો, કીસ્સા કોતાહ, મુજહે કહેનેકી ઇજાઝત દીજીએ કે મૈં અપની બેઅન્દાજ તાલીમકા બેશ બહા વિરસા છોડ જાંવગા.

(સબ તાલીયાં બજાતે હૈં.)

અય્યાર—અહા, અબ આપને મેરે દીલકો રાહત બક્ષી હૈ.

મુનશી અન્દાઝ—વહો કૌન હૈ જો ઇસ્સે ઇન્કાર કરે? કૌન ઇસ્કા મુખાલીફ હો સકતા હૈ? કૌન ઇસ ઇન્તેખાપર નુકતે-ચીની કરસકતા હૈ? કીસે ઇસ્કી તરદીદકી હીમ્મત હૈ? કૌન ઇસ ઇઝહાર કે બરઅકસ કહે સકતા હૈ?

અય્યાર—અખબારનવીસ તો કર સકતે હૈં.

મુનશી અન્દાઝ—અહા, મેરે દોસ્તો વે તો મુજહે અચ્છી તરહ પહેચાનતે હૈં. વે સબ મેરે દોસ્ત હૈં ઔર મેરી લીયાકત ઔર મેરે ઇલ્મસે પુરી તૌરપર મુતમઇન હૈં.

અય્યાર—અચ્છા, યેહ આપ કે લીએ તસકીન હૈ.

આઝાદ—લેકીન, જનાબ, મુજહકો યેહ તો પુછને દીજીએ કે આપ અપની મહોબ્બત કે વિરસેકો કબ છોડ જાએંગે?

(સબ કહતે હૈં " હીઅર," " હીઅર " ઔર તાલીયાં બજાતે હૈં)

મુનશી અન્દાઝ—(અપના રૂમાલ નીકાલકર ઔર આહ ભરકર)—અરે મુજેહ મત પુછો, મત પુછો! મેરા દીલ ટુટતા હૈ!

અય્યાર—(અપના રૂમાલ નીકાલતા હૈ ઔર સીસક કર કહેતા હૈ)—અરે? મેરા ભી દીલ પાશ પાશ હોતા હૈ.

આસફ—અબ, ચુપ રહો, અય્યાર ! હમેં હમારે મુનશી સાહેબસે સુનને દો કે કીસને ઉન્કા દીલ ચુરાયા હૈ ?

આઝાદ—યેહ તો ઠીક બાત હૈ. હમ જાનના ચાહતે હૈં.

અય્યાઝ—જનાબકે ખાનગી મુઆમિલાત મે જાસુસી કરને !

અય્યુબ—અહા, નહિ ! મહઝ કુચ્છ તજરૂબા હાસીલ કરને કે લીએ.

મુનશી અન્દાઝ—મેરે દોસ્તો, આપ સચ કહેતે હો. આપકો મુજહપર હક હૈ કે જો ચીઝ આપકે લીએ મુફીદ હો ઉસે આપ પુછેં.

આઝાદ—ઐસા હી તો હૈ !

મુનશી અન્દાઝ—મેરી એક લંબી કહાની હૈ.

અય્યાર—બરાહે મહેરબાની, મુનશી સાહેબ, મુખ્તસર કીજીએ તાકે આપકો આઇન્દા તકલીફ ન હો.

મુનશી અન્દાઝ—મેરે દોસ્તો ! (સીસકકર ઔર રૂમાલ મુંહપર રખકર) મૈં આપસે કયા કહું ! અરે મૈં કૈસે કહું ? અહા ! મેરા દીલ દુખતા હૈ !

અય્યાર—હમેં ઇસ્સે કુચ્છબી રંજ નહિં; બલકે ઇસે સુનકર હમેં ખુશી હાસીલ હોગી.

મુનશી અન્દાઝ—અરે, જબ મૈં યેહ કહેતા હું કે યેહ બાત મુજેહ કીતના રંજ પહોંચાતી હૈ તો મેરા મતલબ યેહ હૈ કે મેરા દીલ કૈસા ટુટતા હૈ.

અય્યાર—દોસ્તો ! દેખો તુમહારે દીલ તો સહી વ સાલીમ હૈં ?

મુનશી અન્દાઝ—શાએરાના ઝબાનમેં જબ મૈં યેહ કહતા હું કે મેરા દીલ ટુટતા હૈ તો ઉસ્કા મતલબ યેહ હૈ કે કીસ તરહ ગમ અપના તારીકી છાયા મેરે દીલપર ઢાતા હૈ; અરે, વહો એક દહેશતનાક ખબર મુજહે દેતા હૈ; કૈસે મુજહે વોહ કાલી બાદલકી ઘટાકી તરફ લે જાતા હૈ ઔર કીસ તરહ વહો મુજહે એક ઘૈરી ઔર ભયાનક ખંદકકા રાસ્તા બતલાતા હૈ, અરે, અરે, અરે ! (રોતા હૈ.)

અય્યાર—અરે, અરે, અરે, (નકલ કરકર). મૈં ચાહતા હું કે મૈં અપને જીગર કે ટુકડે કરૂં.

આઝાદ—મુનશી સાહેબ, સબર કીજીએ.

આસફ—વહો કૈસે કર સકતે હૈં! ઉન્કો બહોત બડા દર્દ માલુમ હુવા, નઝર આતા હૈ.

અય્યાઝ—અલબત્તા, ઉન્કા દીલ દુખા હુવા હૈ. ગરીબ બેચારે મુનશી સાહેબ! મેરી ખ્વાહીશ હૈ કે હમ ઉન્હે મદદ દેં.

અય્યુબ—હમારા ફર્ઝ હૈ કે હમ ઉન્કે સાઈ હોં.

અય્યાર—કયા ઉન્કે બરબાદીકે લીએ!

આઝાદ—મુનશી સાહેબ, આપ અપને આપકો ઇતિના પરેશાન ન કીજીએ લેકીન બરાહે મહેરબાની અપની કહાની પુરી કીજીએ.

અય્યાર—અરે! મુનશી સાહેબ કબસે તમામ હો ગયે!

આસફ—જનાબ ખામોશ રહીએ. હમેં બહોત રંજ હુઆ હૈ. આપકો તો કઈ દરજે ઝીયાદા હોના ચાહીએ.

અય્યાર—યહી તો બાત હૈ જીસે મૈં ઢુંડનેકી કોશેશ કરતાહું.

મુનશી અનદાઝ—(દીલસોઝીસે) મેરે દોસ્તો, ઇશિક હકીકીકી રફતાર કભી સહેલ નહી હોતી.

અય્યાર—અહા, યેહ તો શેકસ્પીઅર હૈ.

મુનશી અન્દાજ—મેરે દોસ્તો આયા યેહ શેકસપીઅર હૈ યા મીલટન. મુજહે ઉસ્સે સરોકાર નહિ. મુજહે તો મેરા કીસ્સા બ્યાન કરના હૈ ઔર આપકો યકીન દીલાના હૈ કે મેરા ઇશિક ઇશિકે-હકીકી હૈ.

અય્યાર—યાને અબતક જનાબકો ઇસિ અમર કી તસલ્લી ન હુઈ કે આયા જનાબકા ઇશિક હકીકી હૈ યા મજાઝી. યેહ કૈસી કીસમત હૈ!

મુનશી અન્દાજ—મેરા મતલબ યેહ હૈ કે મેરા ઇશિક સચ્ચા હૈ ઔર મેરે ઇશિક ઔર પ્યારકે તસ્વીરકે તારીફમેં મૈં અપને દીન પુરે કરુંગા.

અય્યાર—કયા અજીબ વ ગરીબ ઇશિક હૈ? અએ ખુદા! મુજહે તોફીક દે કે મૈં અપના દીલ કીસી ઐસે શખસકો ન દું ઔર ફીર ઝીંદગી ભરકે લીએ રંજ સહું!

આઝાદ—લેકીન વાકઇ આપ ઇસિતેકલાલસે અપને ઇશિક કે દેવીકો હાસીલ કર સકતે હૈં.

મુનશી અન્દાઝ—યહી તો મૈં ગુઝીશતા બારા સાલસે કર રહા હું.

અય્યાર—જનાબકો "લીમીટેશન એકટ"કી રૂસે મહરૂમ રખતા હૈ ક્યું કે બારા સાલ ગુજર ચુકે હૈં.

મુનશી અન્દાઝ—મેરે નવજવાન દોસ્તો! મૈં કભીભી આપકો યેહ રાય ન દુંગા કે આપ કીસીકોભી અપને ઇશ્કકી મુર્તી બનાએં. (સીસકકર)

આઝાદ ઔર આસફ (સાથ)—વાકઇ, હમ કભી નહિ.

અય્યાઝ—અરે, મૈંભી નહિ!

અય્યુબ—ભલા, મૈં તો કુચ્છ કહે નહિ સકતા.

અય્યાર—અલબત્તા, મૈં કરૂંગા ઔર ઝરૂરહી કરૂંગા ઔર મુજહે યકીન હૈ કે જનાબ મુનશી સાહેબકો ઝીયાદા કામયાબી હાસીલ હોગી.

મુનશી અન્હાઝ—મેરે દોસ્ત અય્યાર, યેહ આપકી નવજવાનીકી નાતજરૂબેકારી હૈ જો આપકોઐસા કહેને દેતી હૈ. જબ આપ મૈદાનમે કદમ રખેંગે તો આપકો માલુમ હો જાયગા.

અય્યાર—અગર મૈં ઇસિ મૈદાનમેં નીકલું તો મૈં હત્તલઇમિકાન ઇશ્કકે દેવીકો તમાચા લગાનેમેં કોશેશ કરૂંગા. (સબ ઝોરસે હંસ્તે હૈં)

મુનશી અનદાઝ—મેરે નવજવાન સાહેબઝાદે, આપ અપના તમાચા લગાના ભુલ જાએંગે ઔર દુમ દબાકર ભાગ જાએંગે કયુંકે ઇશ્ક વોહ શૈ હૈ જો રૂક નહી સકતી ન કોઇ ઉસે હેચ સમજ સકતા હૈ.

મુનશી અન્હાઝ— મેરી સર ગુઝશત મૈં ફીરસે શરૂ કરતા હું.

અય્યાર—અરે! મૈં સમજા કે આપને ઇસિકદર રંજ ઉઠાકર ઉસે પુરા હી કર દીયા હોતા.

મુનશી અન્દાજ—મેરા મનશા હૈ કે આપકો ઇસિકે મુફસ્સીલ હાલતસે વાકીફ કરૂં. મુજહે કહને દીજીએ કોઇ બારા બરસ પેશતર રાસ્તેસે જાતે હુવે મેરી મેરે ઇશ્ક કે દેવીસે મુડભેઢ હુઇ. મૈં ઐસા ફરેફતા હુઆ કે જીસ દીલચસ્પીને મેરે દીમાપગર અસર કીયા ઔર ચંદ દીનોંતક યેહ કૈફીયત રહી કે મુનુનને મેરે દીલપર કાબુ કીયા. મૈને ઉસ્સે બચનેકે લીએ બહોતસી તદબીરેંકીં લેકીન નાકામ્યાબ રહા. મૈને મેરે ઇશ્કકે જવાબ પાનેકી કોશેશકી **મગર જવાબ સેહમરમ**

રહા. આખેરશ, તમામ ઉમીંદેં છોડ દીં ઔર મૈંને અપને આપકો જંગલમેં ફેંકે હુએ ઇનિસાનકે માનીંદ પાયા.

અય્યાર—ખુદાકા શુકર અદા કીજીએ, જનાબ, કે આપ જંગલ બ્યાબાનમેં ગુમ ન હો ગયે.

મુનશી અન્દાઝ—(બહોત આહ ભરકર) ફીર માનીંદ ગુઝીશતા ઝમાનેકે બહાદુરોંકે ઔર એક પુરાને અલ્લામાકે મૈંને અપની રંગત બદલતી હુઈ પાઈ. મેરા ચહેરા સાફ હુઆ ઔર મેરે આંખોમેં રોશની ભર આઈ; મેરે જીગરકો તકવીયત પહોંચી ઔર મૈંને અપના સર આધ ફુટ ઉંચા કીયા ઔર હીકારતકી નઝરસે મેરી અગલી હાલતકો દેખા.

સબ—હીઅર ! હીઅર !

મુનશી અન્દાઝ—મૈંને અપને આપકો મુખાતીબ કીયા ઔર પુછા કે વહો કૌનસી હાલતથી જીસને મેરી ઐસી દીમાગી હાલત કરદી ! એ હૈ ! મૈંને કૈસે અપને વહમોં ઔર ઉમંગોંકો મેરી વસી તાલીમ ઔર મુસલ્લીમ દાનીશમંદીપર કાબીઝ હોને દીયા !

અય્યાર—જૈસાકે આપ હમેશા કરતે હૈં.

મુનશી અન્દાઝ—(ઝીયાદા સીસકકર) વહો કયા હીમાકતથી !

સબ—હીઅર ! હીઅર !

મુનશી અનદાઝ—વહો કૌન્સા જાદુથા જીસને મેરે દીમાગકી યેહ ગત બનાઇ ? કયા જનાબ અન્દાઝ સાહેબ અપને આપકો ઇસતરહ બગૈર અન્દાઝ યાને દોરંગીસે બરત સકતે હૈ ?

સબ—હીઅર ! હીઅર ! (ઔર સબ તાલીયાં બજાતે હૈં)

મુનશી અન્દાઝ—અહા ! મગર એક ચીઝ મેરે દીમાગમેં સમાઇ હૈ ઔર મેરી યાદ હાની હૈ કે અન્દાઝ તો એક હૈવાને નાતીક હૈં ઔર ઇસલીએ આશકાના દીલ રખતે હૈં. બાદ બહોત ગૈર વ ખોઝ કે એક રાસ્તા નઝર આયા ! એક રાસ્તા જન્નતમેં પહોંચાનેકા ઔર હમેશાકી મુખલસી હાસીલ કરનેકા ઔર ખુશી વ

ખુર્રમ રહેનેકા ઔર એક રાસ્તા અપને દીલસે તાઝગી બક્ષનેકા. ઔર દોસ્તો, વહો રાસ્તા મેરે સચ્ચે ઈશકકે ખુશી મેં મચલનેકા.!

સબ—હીઅર ! હીઅર ! (તાલીયાં બજાતે હૈં)

મુનશી અન્દાઝ—તીસપર એક ખત લીખા ગયા જીસમેં એક મુહર્રીર કી લીયાકત કી તમામ ખુબીયાં બતલાઇ થીં, ઈશક ઔર ઈઝઝતકે ઈકિરારનામે લીખેથે ઔર ઈનિકાસારાના-ઈલ્તેમાસથા ઔર રહમકી દાદરસી ઔર અખીરમેં કમતરીનને ઈશકે દર્બાકે તખતકે આગે સર જહુકાયા.

આઝાદ—શાદબાશ ! જનાબ ! કૈસાહી દીલ-આવીઝ અફસાના હૈ.!

મુનશી અન્દાઝ—ચાર રોઝ છે ઘંટે ઔર પચીસ મીનીટ ઠૈરને કે બાદ મેરે અર્ઝકા જવાબ મીલા. પરેશાનીકી સાઅત ટલ ગઇ ઔર મસર્રતકા વકત આ ગયા. બારીશકે બાદલ બીછડ ગયે ઔર ધુપ નઝર આઇ. ખુશી ઔર બશાશી દીલપર છા ગઇ ઔર ગમગીની ઔર ઉદાસી જાતી રહી. ચહેરેપર તમસખુરકી ફીરને પડને લગી. ઔર આખીરમેં બીજલીકે માનીંદ રોશની ચમકને લગી જો મીસાલે તારોંકે જગમગાને લગે. આખેરશ મૈં ફીર અપને હોશમેં આયા.

સબ—હીઅર ! હીઅર !

આસફ—કૈસા દીલ-આવીઝ કીસ્સા હૈ !

આઝાદ—જનાબને કૈસી જાદુ બ્યાનીસે કહે સુનાયા હૈ.

અય્યાઝ—જનાબકે બ્યાન કરનેકી તાકત અજીબ હૈ.

અય્યુબ—મૈંને અપને ઝીંદગીમેં અપની આંખોસે કીસીકો મહોબ્બતકે અંધેરે યા ઉજાલેમેં ઐસા અચ્છા બ્યાન કરતે હુએ નહિ દેખા જૈસા કે જનાબને કીયા હૈ !

આઝાદ—હમેં સુનાઇએ કે જીસ ખતકા જવાબ મીલા ઉસમેં કયા લીખા થા.

અય્યાર—અચ્છા, યહી હૈ જીસે મૈં આપકો સુનાનેકા મુનતઝર હું.

મુનશી અન્દાઝ—ખતકા મઝમુન ! વ્હો તો ઐસા હૈ કે જીરકે ઝબાનદાનીકી ફસાહત વ બલાગતકી ખુબસુરતીકો બ્યાન કરનેકે લીયે મેરી ઝબાન કાસીર હૈ.

સબ—હીઅર ! હીઅર ! (તાલીયાં બજાહતે હૈં.)

મુનશી અન્હાંઝ—આગાઝમેં મેરે ઈમલાકી ફસીહ ઝબાન્દાની, મેરે ખ્યાલાતકી પાકીઝગી, મેરે ઈશ્કકી સચ્ચાઈ ઔર ઉસકે લીએ મેરે કીમતી જાનકે જોખોં ગુનજાન કાંટાસે ગુઝરનેકી હીમમતપર આફરીન્કી બોછાર પડી. બાદમેં સાબીર હોનેકી દાનીશમંદીપર નસીહત આમેઝ ચંદ કલમે લીએ હુએથે. ઔર બાર મુજહે હુશીઆર ઔર સાબીર બન્નેકી હીદાયત કીગઈથી. ઉસ જન્નતી ખતકે અખીરમેં કયુંકે ઉસે યુંહી નામઝદ કરના ચાહીએ કે વહો જન્નતી હાથોંસે લીખા હુઆથા લફ્ઝે "સબર" તહરીર કીયા ગયાથા. ગરચે બારા બરસકા અરસા હુવા મૈં નવીશત વ ખ્વાંદ કરતા હું, લફ્ઝે "સબર" અબતક મેરે કાનોંમેં ગુંજ રહા હૈ ઔર મૈં ઉસ વકતસે મેરે ઈશ-કકે મુર્તીકે ખ્યાલમેં મહેવ હું જો કે મેરે આંખોંકે સામેન વહો "સીન" બાર બાર ફીરાતી હૈ. મેરે પ્યારે દોસ્તો, આપ ઈસ ખુશીકો મહસુસ કર નહિ સકતે જો કે ઐસે ખુશગવાર ખ્યાલસે એક શખ્સકો હાસીલ હોતી હૈ ઔર જો તાઝગી વહો એક મુઅ-સ્સીર દીમાગકો બક્ષતી હૈ.

અય્યાર—અહા, દુસરે લફ્ઝોમેં ઉસ શખસકો જીસે એક માશુકને તરસાયો હો અપને ખુદકો જીતના હો સકે ઉતના દીલાસા વકત ગુઝારનેકો દેના ચાહીએ; ઔર મૈ ગાનાભી સુનાતાહું.

ગાના.

ઈમ્રુઝે દીગરમ બશીરાકે તો શામ શુદ,
હર આઝુએ વસલમ તો ઉમરમ તમામ શુદ;
આમદ નમાઝે શામ વ નયામદ તમામ,
ઐ દીદએ પાસદાર:કે ખીફ્તન હરામ શુદ;
બસ્તમ બસે ખ્યાલ કે બીનમ જમાલે દોસ્ત,
આંહમ ન શુદ મયસ્સર વ સૌદાએ ખામ શુદ;

ખાલે તો દાના દાના વ ઝુલફે દામ દામ,
મુરગેકે દાના દીદ ગીરીફ્તાર દામ શુદ;
મહમુદ ગઝનવીકે હઝારાં ગુલામ દાશત,
ઇશિકશ ચુનાં ગ્રીફ્ત ગુલામે ગુલામ શુદ.

(તાલીયાં બજાતે હૈ ઔર હસ્તે હૈં.)

મુનશી અન્દાજ—તરસાયા નહિ લેકીન ઇસ શરત પર કબુલ કીયા કે "સબર કરો". તાજીલને હઝારોંકો બરબાદ કીયા હૈ.

અચ્યાર—ઔર 'સબર" બેચારે મુનશી સાહેબકી બરબાદી હુઇ.

મુનશી અન્દાજ—નહિ મેરે દોસ્ત, ઉસને નહિ બરબાદ કીયા બલકે ઉસને મુજહે બેશબહા ઔર વસી તજરૂબેસે આરાસ્તા વ પૈરાસ્ત હોનેકી તરગીબદી; દુન્યામેં બહોત અચ્છા નામ કરનેકો હીમ્મત દી હૈ. મુજહકો અબ તક ઇસ મુઆમલેપર બહોત ગૌર કરનેમેં સચ્ચા મઝા માલુમ હોતા હૈ ઔર સચ્ચી ખુશનુદી હાસીલ હોતી હૈ. મુનશી અન્દાઝ જીસ્કો બારબાર બચપનેમે જીસકી નાનીને દુઆએં દી હૈં કભીભી ગમગીન ન હોંગે; ગરચેકે ઐસે રંજીદા મુઆમલેને થોડી દેરકે લીએ ઉન્કે દીમાગપર અસર કીયા હો ઔર કૈસીભી અફસુરદગી ઉન્કે ચહેરેકા ફ્રક નહિ કર સકતી ઔર કૈસીભી રંજીદગી ઉસકે જોલાનીકો દબા નહિ સકતી કયું કે ઉસકા ઇલ્મ પુખતા હૈ ઔર ઉસ્કી દુન્યાકી તજરૂબેકારી વસી હૈ, ઉસકા દીમાગ ફૈલસફાના હૈ ઔર દુન્યાકી કોઇભી શૈ ઉસે નાખુશ કર નહિ સકતી; કયું કે અન્દાઝ આલીમોંકા આલીમ હૈ ઇસ લીએ વહો સુખીયોં મેંસે સુખી ઔર બશાશોમોંસે બશાશ હૈ.

સબ—હીઅર ! હીઅર !

મુનશી અન્દાઝ—મેરે નવજવાન દોસ્તો ! અકલમંદકો ઇશારા કાફી હે જૈસા કહતે હૈં ઔર ચુંકે મૈં આપકો દાના નવજવાન આદમી સમજતા હું ઇસલીએ જૈસા આપકો વાઝેહ હૈ મૈંભી દુન્યામેં જીતને અકલમંદ લોગ

મૌજુદ હૈં ઉન્મેંસે એક હું. મૈં આપકો નસીહત કરતા હું કે કીસીભી ખ્યાલકે પંજેમેં ન ફસયે ઔર કીસીભી તસવવુરસે ન બહકીએ. હીમત રખીએ કામ કીજીએ ઔર યેહ મહસુસ કરીએ કે આપકે સામને કયા મકસદ ધરા હૈ. જવાન લડકોંકે માનીંદ આપકો દુન્યામેં કયા કરના હૈ? આપકે વાલીદૈન, આપકે ઉસ્તાદોં ઔર આપકે બુઝુરગોંકી ઇઝઝત કરો જો કોઇભી વહો હોં; ઔર ફીર ચંદ સાલકે બાદ આપકો માલુમ હોગા જબકે દુન્યામેં આપ અપના હીસ્સા લેંગે કે આપને શરીફાના ઔર "જન્ટેલમેન" કે મીસાલ કામ કીયા હૈ. આપકો યેહભી રોશન હોગા કે અપને આપકો ઔર અપને ખાનાઝાદ લોગોંકો ખુશ કીયા હૈ. યહી ચીઝ હૈ જીસને મુજહે ગુઝશતા બારા સાલ તક બે ચૈન ઇન્તેઝારમેં રખા! મૈંને કહા હૈ કે બે ચૈન ઇન્તેઝાર; નહિ, નહિ, ખુશગવાર ઇન્તેઝાર! ઇસી ઉમ્મીદમેં કીસી રોઝભી મૈં ઇસ દુન્યામેં નહિ તો આઇન્દાકી દુન્યામેં અપને ઇશકકી પુતલી કો મીલુંગા. બેહેરે હાલ મુજહે યેહ જાન્નેકી તસ્કીન હોગી જૈસાકે "શેકસ્પીઅર"ને કહા હૈ જીસે આપને પઢા હૈ ઔર બહોત બજા કહા હૈ કે "બીલકુલહી ઇશિક ન કરનેસે બહેતર તો યેહથા કે ઇશક કીયા હોતા."

સબ—હીઅર! હીઅર!

અઝાદ—કયાહી ખુબ ફસાના હૈ!

આસફ—ઔર કયાહી ઉમદા નસીહત હૈ.

અબ્બાસ—વાકઇ હમ મુનશી સાહેબકી ઇતની શરીફાના નસીહત કરનેકે લીએ બહોતહી મશકુર હૈં.

અબ્દુલ—ઔર હમેં અપને ઇશકકે કીસ્સેસે ઇતની આઝાદીસે વાકેફ કરનેકેભી લીયે!

અય્યાર—દોસ્તો હમ જનાબકે હમેં દોરંગી કે હુન્નરકા સબક દેને ઔર હમકો અપની બદકીસમતીમેં બરદાશત વ તામમુલ કરનેકી નસીહતકે લીયે બહોતહી મમનુન હૈં.

આઝાદ—અબ મુનશી સાહેબ બરાહે મહેરબાની ગાના સુનાઇએ.

મુનશી અન્દાજ—હાં, મૈં આપકો એક ગઝલ સુનાવંગા જો આપકો તાઝગી બક્ષેગી ઔર ખુશનુદગી વ મઝા દેગી.

આશક—બરાહે મહેરબાની ઇસિ ઝીંદા દીલ ઔર દીલચસ્પ મજલીસકો બરખાસ્ત કરનેકે પેશતર સુનાઇએ ફીર હમ ખાના ખાએ જો મેરે બુઝુરગ વાલીદૈનને ઇતિને ફ્યાઝીસે હમેં દીયા હૈ.

મુનશી અંદાજ—સુનીયે, દોસ્તો !

ગઝલ.

મતરબે ખુશનવા બેગુ તાઝા બતાઝા નૌ બનૌ,
બાદએ દીલકુશા બજુ તાઝા બતાઝા નૌ બનૌ;
બાસનમી ચુબેઅતે બનશીન બખીલવતી,
બોસએ સીતાન બકામ અઝો તાઝા બતાઝા નૌ બનૌ;
સાકી સીમ સાકે મન મસ્તેમીમ ખ્યાર મૈશ,
ઝુદકે પુર કુનમ સુબબુ તાઝા બતાઝા નૌ બનૌ;
બરઝે હયાત કે ખુરી ગર ન મુદામ મૈ ખુરી,
બાદા બખુર બયાદે ઉ તાઝા બતાઝા નૌ બનૌ;
શાહેદ દીલરૂબાએ મન મીકુનદ અઝ બરાયે મન,
નકશો નીગાર વ રંગે વ બુતાઝા બતાઝા નૌ બનૌ;
બાદે સબા ચુ બગુઝરી બરસરે કુએઆં પરી,
કીસ્સયે **હાફીઝશ** બેગુ તાઝા તાઝા નૌ બનૌ.

(સબ તાલમે શામીલ હોતે હૈ.)

તમ્મત.